

Լիբանանահայ մամուլի յիսուն տարին

1921 - 1971 թ. թ.

ԱՐՏԱՇԷՍ ՏԷՐ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

Առանձնատիպ «ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ»-ի 1971-ի համարին

Պ Է Յ Ր Ո Ւ Թ

1 9 7 1

Լիբանանահայ մամուլի յիսուն տարին^(*)

1921 - 1971 թ. թ.

ԱՐՏԱՇԷՍ ՏԷՐ ԽԱԶԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԿԱԶՄՈՒԹԻՆԸ

Ի. Ղարու սկիզբը հաղիւ 50 ընտանիքի շուրջ հայեր կային Պէյրուսի մէջ, մեծ մասը 1896 թ.ի կոտորածներէն փախած՝ Լիբանանի ասպնջական երկիրներն տակ յարարերարար ազատ օդ շնչելու համար։ 1908 թ.ի Սահմանադրութենէն առաջ երբ Արեւմտահայաստանի հայահոծ զաւառները մամուլ չունէին, կարելի չէր սկնկալել որ նմանօրինակ փոքրաթիւ զաղութ մը սննենար։ 1908 թ.ի Սահմանադրութենէն ետք Պէյրուսի զոյգ համալսարանները — Ամերիկեան և Փրանսական — իրենց կը քաջեն բաւական թիւով հայ

*) Այս ուսումնասիրութեան համար հիմնական կորիզը կազմած է մեր հաւաքածոն, որմէ օգտուելով կ'ուզենք տալ լիբանանահայ մամուլի մէկ հպանցիկ ակնարկը։

Այս ակնարկին մէջ շատ յաճախ պարտաւորուած պիտի ըլլանք անդրադառնալ մեր ժողովուրդին կեանքին, որովհետեւ մամուլը ինք առանձին երեւոյթ չէ, այլ հայելին է, մանաւանդ մեզի պէս ժողովուրդի մը պարագային, իրեն ծնունդ տուող հաւաքականութեան։

Շփոք չստեղծելու համար մատնանշում մը անհրաժեշտ կը նկատենք։ Երբ տուեալ քերք մը՝ խմբակցութեան մը կամ հատուածի մը օրկանն է, մեր գնահատման ու քննադատութիւնը կատարած ենք քերքին անունով։ Իսկ եթէ անհատական նախածեռնութեամբ լոյս տեսած է, մեր դատումները կատարած ենք յամբարին անունով։ (Ա. Տ. Խ.)

ուսանողներ. 1910 թ. էն ետք անոնց թիւը 85 հոգի է (1), եւ հակառակ ուսանողական եռուն դործունէութեան (Զաւարեան Ուսանողական Միութիւնը դոյութիւն ունէր արդէն 1905 թ. էն սկսեալ)՝ ո՛չ մէկ հետք հայ մամուլի:

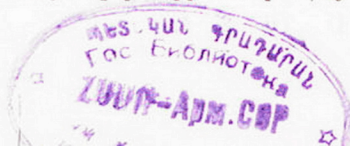
1920-ական թուականներու սկիզբն է որ մեր մամուլին առաջին հունաերը կը ցանուին: Հայ զաղթականներուն այս ամերուն զբայ հաստատուիլը, մանաւանդ որբանոցներու հիմնումը, պարտ հող կը հայթայթեն մամուլի պահանջին եւ ստեղծման: Կիլիկիոյ պարպումէն (1921 թ. ի Գեկա.) ետք է որ հայեր հետզհետէ կու դան Լիբանան եւ 1923 թ. ին արդէն անոնց թիւը կը տրուի շուրջ 20,000: (2) Հետզհետէ Լիբանան կը փոխադրուին Կիլիկիոյ եւ Արեւմտահայաստանի Մերձաւոր Արեւելքի նպաստամատոյցին հոգատարութիւնը վայելող որբերը եւ 12,000 որբերուն համար Լիբանանի զանազան շրջաններուն մէջ (Ճիպէյլ, Անթիլիաս, Սայտա, Շմլան, Նահր-Իպրահիմ) կը բացուին տասնվեց որբանոցներ: Կը հաստատենք այս իրողութիւնը այն նպատակով, որ այս հաստատութիւններուն մէջ պատասպարուած մեր ծնողազուրկ եւ հայրենազուրկ հայորդիներն էին, որոնք պիտի փորձէին լիբանանահայ մամուլին առաջին սերմերը ցանել: Արդարեւ՝ որբանոցներու, մանաւանդ Ճիպէյլի Թոնոց Բոյնին մէջ է որ աշխարհ կու դայ լիբանանահայ մամուլի երախայրիքը — Հոսսիֆ (1922 թ.), որուն կը յաջորդէ նոյն հաստատութեան Տունը (Խմորատիպ, 1922-1924 թթ.), Նահր Իպրահիմի մէջ Նոր Դարը եւ Ճիւնիի մէջ Այգը (ձեռագիր, 1922 թ.):

Հաստատում մը այս առիթով անհրաժեշտ կը համարենք: Վերոյիշեալ թերթերը, ինչպէս նաեւ անոնց յաջորդող այլ թերթերու անունները — Հոսսիֆ, Տուն, Նոր Դար, Այգ, Խարոյկ, Փիւնիկ, Նոր Փիւնիկ, Որբաշխարհի Աստղը, Ովասիս — խորհրդանշական իմաստ մը ունին եւ պատահականութեան արդիւնք չեն: Կը յայտնարեն ճշակոտոր եղած ժողովուրդի մը ներկայի բնական պահանջները — Տուն, Ովասիս, եւ ապագայի վառ յոյսերը, հայ ժողովուրդի վերապրումը — Այգ, Խարոյկ, Փիւնիկ, Նոր Փիւնիկ:

Լիբանանահայ մամուլի սկզբնաւորութեան անդրադառնալէ ետք, կ'ուզենք հետագայ ընթացքը պարագայական բաժանումներ

1) Բժ. Եր. Խաքանասեան, «Հ. Յ. Դ. Զաւարեան Ուսանողական Միութիւն», Ազգակ Բացառիկ՝ նուիրում հայ ուսանողութեան, 1957, էջ 109:

2) Կարօ Գանքարեան, Համապատկեր Լիբանանի Հայ Գաղութի, Ազգակ 25-մեակ, 1952, էջ 63:

բու ենթարկել, այն է՝ տասնամեակներու: Տալ իւրաքանչիւր տասնամեակի հիմնական հարցերը, ապա թուել դլիաւոր թերթերը, որոնք լոյս տեսած են նոյն տասնամեակի ընթացքին:

Ա. ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ (1921–1930 թթ.)

Այս տասնամեակին մամուլին հիմնական նիւքը պիտի կազմէ լիբանանահայ գաղութին կազմակերպման հարցը – կրթական, ազգային եւ կուսակցական գետիններու վրայ: Գաղութին կեանքը դեկալարելու հեռանկարով բուռն պայքար կը մղուի կուսակցութեանց միջեւ – դլիաւորաբար Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութեան (Ռաժկաւար եւ Հայ Համայնաւար կուսակցութիւնները տակաւին հեռու են նկատառելի ոյժ մը կազմելէ): Այդ պայքարին բեմը չի հանդիսանար միայն մամուլը, այլ նաեւ փողոցը: Ու կրնանք ըսել որ այդ պայքարին հիմնական հրահրողը ինք՝ մամուլը կ'ըլլայ: Ազգային Գաւառական Ժողովի ընտրութիւնները, ատոնց առիթով տեղի ունեցած կռիւները, երբեմն նոյնիսկ տեւորի դաջող, օրինակ՝ Վ. Վարդապետեանի եւ Սարգիս Տիրունիի սպանութիւնները, այս տասնամեակին հիմնական նիւթը կը կազմեն:

Կուսակցական մամուլը իր առաջին քայլերը կ'առնէ: Իրաւութեամբ պայքարող կուսակցութիւններէն միայն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է որ ունի իր պաշտօնաթերթը: Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութիւնը մինչեւ 1937 թ.ը, համակիրներու կողմէ լոյս ընծայուող թերթերուն – Լիբանան, Ժողովուրդ – խմբագրութիւններուն մէջ իր համախոհներն ու շարքայիները ունի:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ո՛չ միայն կը հիմնէ լիբանանահայ կուսակցական մամուլին երախայրիքը, այլ նաեւ ապագիւր առաջին թերթը՝ 1924 թ.ի Մարտին: Թերթին խմբագրութիւնը կը ստանձնեն Արշակ Յովհաննէսեան եւ Սոսորով Թիւթիւնճեան, որոնք Փետրուար ամսուան վերջերը Պարսկաստանէն նոր ժամանած էին Փիւնիկ թերթի խմբագրութեան եւ կուսակցական դործիչութեան առաջնութեամբ: Թերթը ապա կը վերամկրտուի Նոր Փիւնիկ (այս վերամկրտման հարցը կը մնայ լուծելի) եւ մինչեւ 1927 Փետր. կը շարունակէ լոյս տեսնել: Սկիզբը լոյս տեսած է եռօրեայ (1924–26 թթ.), ապա դարձած՝ երկօրեայ: Իր ձգած նիւթական բացին պատճառով թերթը կը դադրի եւ 1927 թ.ի Մարտի 5-ին՝ Հայկ Պալեան, որպէս կրթական փորձառութիւն ունեցող եւ ձեռներէց ուղիի տէր, կը ձեռնարկէ լոյս ընծայել Ազգայն եռօրեան, որ ցարդ կը շարունակէ իր գոյութիւնը, մնալով լիբանանահայ մամուլին ամենէն երկարակեանցը:

Ագդակ՝ 1930 թ.ին կը դառնայ երկօրեայ, 1932 թ.ի Մարտի 1-ին՝ օրաթերթ, ցարդ պահելով այդ հանդամանքը: 1970 թ.ի Դեկտ.ի 2-ին կ'ունենայ ծաւալի փոփոխութիւն եւ կը սկսի լոյս տեսնել 8 էջով:

Իր 46 տարուան կեանքի ընթացքին Ագդակ ունեցած է խմբադիրներու փոփոխութիւն, որոնցմէ կարելի է յիշել Արամ Սահակեանը, Մանուկ Ասլանեանը, Մուշեղ Իշխանը, եւլն.: Ներկայիս ղլխաւոր խմբադիրներն են Տիգրան Ոսկունի եւ Պօղոս Մնայեան:

Ժամանակի ընթացքին Ագդակ լոյս ընծայած է որպէս յաւելւածներ կամ առանձին հրատարակութիւններ հինգ թերթեր – Յարդգող (1 քիւ, 1932 թ.), Ագդակ Շաբաթօրեակ (1944–1952 թթ.), Ագդակ Մարգական (1952–1958 թթ.), Ագդակ Շաբաթօրեակ – Դրօշակ (1969 թ.ի Նոյ.էն սկսեալ), 2001 (1970–1971 թթ.):

Մինչեւ 1965 թ. Ագդակ սեփականութիւնն էր տէր եւ տնօրէն Հայկ Պալեանին, սակայն ճանչցուած էր որպէս Դաշնակցութեան բանրերը: Այդ թուականին Լիրանանի Դաշնակցութեան Կեդր. Կոմիտէն զննեց թերթը եւ այսօր ան սեփականութիւնն է վերոյիշեալ Կոմիտէութեան:

Լիրանանահայ երկրորդ թերթը եղած է Լիբանան (1924–1935 թթ.), որ լոյս տեսած է Փիւնիկի-ի հրատարակութեանէն երկու շաբաթ ետք: Հիմնադիրներն են Մանուէլ եւ Ժողէֆ Աճէմեան եղբայրները, որոնք հայ զիրին ոչ-այնքան ծանօթ ըլլալով հանդերձ, նախաձեռնարկ եղած են այս եռօրեային հրատարակութեան: Զանազան շրջաններու որպէս խմբադիր՝ թերթը ունեցած է հետեւեալները՝ Արշակ Գազանճեան, Ղազար Զարըզ, Ժողէֆ Աճէմեան, Երուանդ Քէշիշեան, Տիոնիս Կեսարեան, Միհրան Ս. Նաճարեան (խմբադրապետ), Տոքթ. Միսակ Տաքէսեան, Յովհաննէս Տէր Յովհաննէսեան, Մեթր Ժան Պարա (հայ կաթողիկէ, հայերէնի տեղեակ անձ մը), Գրիգոր Պատուհասեան, Մանուշեան Վրդ. (հայ կաթողիկէ), Յարութիւն Խուլհոջեան, Փրոֆ. Սամուէլ Թումանճանեան, Միհրան Սէֆէրեան եւ Միհրան Աղազարեան:

Թէեւ լոյս տեսած է որպէս անկախ հայաթերթ, սակայն տնուղակիօրէն գտնուած է Հնչակեան Կուսակցութեան ազդեցութեան տակ: Քանի որ Հնչակեան Կուսակցութիւնը մինչեւ 1937 թ. չէ ունեցած իր օրկանը, Լիբանան թերթը մասամբ զոցած է այդ բացը:

Որպէս անկախ եռօրեայ, եւ այս պարագային իրապէս անկախ թերթ, 1925 թ.ին կը սկսէր հրատարակուիլ Միքայէլ Շամ-տանճեանի Հայ Կեանք-ը: Խմբադիրը գերմանական ուսում եւ խմբադրական փորձառութիւն ունեցող ծանօթ մտաւորական մըն էր:

Արդարեւ Պոլիս լոյս ընծայած էր Ոստան (1911-1912 թթ.) լուրջ պարբերաթերթը, եղեռնէն առաջ (6 թիւ, խմբագրական ընկերակցութեամբ Տիգրան Չէօկլիւրեանի): Ճաշակած էր աքսորի զրկանքները եւ եղած էր այն սակաւաթիւ բախտաւորներէն, որոնք վերադարձած էին Պոլիս՝ շարունակելու համար իրենց զրջեղբայրներուն կիսատ ձգած մշակութային առաքելութիւնը: Զինադադարէն ետք սկսած էր վերահրատարակել Ոստանը, այս անգամ որպէս ամսաթերթ՝ աւելի համեստ ծաւալով: Հաւանաբար Քեմալական Շարժման յաջողութեան պատճառով կը ստիպուի լքել Պոլիսը: 1925 թ.ին արդէն Պէյրութ է եւ կը ձեռնարկէ Հայ Կեանք-ի հրատարակութեան: Ինչպէս նախապէս յիշատակեցինք՝ կուսակցական բուռն պայքարի շրջանն է: Մ. Շամտանճեան, յոյսը դնելով անկախներու վրայ, հակակուսակցական պայքարի մը կը ձեռնարկէ այն քաղաքական զաւանանքով, որ «կուսակցութիւնները անելիք չունին»: (3) Հակապայքարը, Նոր Փիւնիկի կողմէ տարուած, գիւնաթափման կ'առաջնորդէ Շամտանճեանը եւ իր թերթը 7-8 ամսուան հրատարակութենէ ետք կը դադրի: Նիւթական անձուկ կացութեան մատնուած՝ Շամտանճեան կը մեռնի 1926 թ.ի Օգոստոսի 21-ին Դաղիրի իր բնակարանին մէջ՝ սրտի կաթուածի հետեւանքով:

Գրականութեան լրջօրէն մօտենալու առաջին փորձերը կ'արձանագրուին Երուանդ Քէչիչեանի Կրք-ասիքաց-ին (1925 թ. Նոյ. - 1927 Հոկտ. թթ.), Միհրան Ս. Նաճարեանի Սահակ-Մեսրոպ-ին (1927-1931, 1933-34 թթ.) եւ Վարդան Գէորգեանի Զահակիք-ին մէջ (Երկշարաթաթերթ, 1929 թ.ի Յունուար-Յուլիսի 15): Սակայն դադութը տակաւին պատրաստ չէր մարտելու զրականութիւնը, ո՛չ ալ հրատարակիչները նիւթական զօրեղ միջոցներ ունէին տպագրական ծախսերուն տոկալով՝ հետզհետէ զրական ճաշակ ստեղծելու եւ իրենց զրական ամսագիրներուն ամուր կռուան մը ապահովելու համար: Այդ ենթահողը պիտի ստեղծուէր տասնամեակ մը ետք, երբ մէջտեղ պիտի դար զրականութեան հուրով տոջորուող սերունդ մը, որ գլխաւորաբար մշակութային միութիւններու յենարանը ունենալով՝ պիտի կրնար աւելի երկար դոյատեւող զրական թերթեր լոյս ընծայել: Վերոյիշեալ երեք թերթերէն Մ. Նաճարեանի Սահակ-Մեսրոպ-ը եթէ յարաբերաբար աւելի երէնար դոյատեւած է, ատոր գլխաւոր պատճառը պէտք է վերագրել խմբագրին հիմնական ասպարէզին՝ զեղագործութեան, այսինքն՝ նիւթական ամուր կռուանի մը գոյութեան:

3) Կրթասիքաց (Պէյրութ), Բ. տարի, 1926, ք. 12-13, էջ 191:

Ասպարէզով դեղագործ Միհրան Ս. Նաճարեան, դիրն ու գրականութիւնը «ի տղայ տիոց» սիրած, լոյս ընծայած է Հալէպի մէջ Աղբիւր թերթը (1913 թ.ին, 9 թիւ)։ Եղած է Լիբանանի խմբադրապետ եւ Ե. Քէշիշեանի Կրթասիրացի խմբագիրներէն։ Հանրային վառ հետաքրքրութիւն ունեցող եւ պայքարող հրապարակագիր մը եղած է։ Հակառակ ցաւալի արկածի մը պատճառով աչքերուն լոյսին կորուստին, ցարդ կը պահէ իր հետաքրքրութիւնը հայ կեանքի հանդէպ։ Առաջին տասնամեակի սակաւաթիւ խմբագիրներէն է, որ կրնայ որպէս վաւերական աղբիւր ներկայանալ լիբանանահայ մամուլին համար։

Բ. ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ (1931–1940)

Ազգային մեքենայի հաստատման, կուսակցութեանց զարգացման եւ գրականութեան փրքումի շրջան։

Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան անհաստատ կայք ունեցող հայրապետը՝ Սահակ Կթղ. Խապայեան ի վերջոյ կը հաստատէ իր Աթոռը Անթիւրիոսի մէջ եւ 1932 թ.ին լոյս կ'ընծայէ Հասկ պաշտօնաթերթը։ Կը շինուին վեհարանը, դպրեմանքն ու Մայր եկեղեցին, որոնք Կաթողիկոսութեան փայլ մը կու տան։

Հայ քաղաքական կուսակցութիւնները կը զօրանան այս շրջանին եւ զգալով մամուլին զօրութիւնը իրենց դադափարարանութեան տարածման եւ շարքերուն ստուարացման համար, կ'ունենան իրենց ուրոյն օրկանները։ Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւնը կը սկսի լոյս ընծայել Զարթօնքը (1937 թ.ի Սեպտ.ի 26), Հինգակեան Կուսակցութիւնը՝ Արարատը (1937 թ.ի Նոյ.ի 7) եւ հայ համայնավարները՝ Ժողովուրդի Զայնը (1938 թ.ի Փետր.ի 6)։

Այս տասնամեակին հայ ժողովուրդը որպէս լիբանանեան քաղաքացի կ'արժեւորէ իր քաղաքացիական իրաւունքը եւ լիբանանեան խորհրդարանին կ'ուղարկէ իր երեսփոխանները, 1934 թ.ին՝ Վահրամ Լէյլէկեան, իսկ 1938 թ.ին՝ Խոսրով Թիւթիւնճեան։ Այս ընտրապայքարները առատ նիւթ կը հայթայթեն մամուլին եւ կը ծառայեն կուսակցական կիւքերու հրահրման։

Գալով գրականութեան փթթումին՝ երկու հաստատութիւններ առաջնորդող դեր կը կատարեն — Կիպրոսի Մելգոնեան հաստատութիւնը եւ Պէյրութի Հայ Ճեմարանը (յետոյ վերամկրտուած Նշան Փալանճեան Ճեմարան)։ Այս զոյգ հաստատութիւնները, հիմնուած 1925 թ.ին եւ 1929 թ.ին, կը հասցնեն շրջանաւարտներ, որոնք պեղեցիկ դպրութեանց հուրը իրենց սրտերուն մէջ՝ կը նուիրուին գրականութեան։ Նախկին տասնամեակը գրականու-

Թեան պարարտ հող չէր կրնար ըլլալ, որովհետեւ մեր ճշակոտոր եղած ժողովուրդը իր վէրքերը դարմանելու ետեւէն էր: Իր օրապահիլը շահելու, հազարաւոր որբերու պատսպարման եւ գործ գտնելու, ու տարրական կրթութիւն մը ջամբելու կը հետամտէր, ուրեմն՝ ո՛չ տրամադրութիւնը եւ ոչ ալ կարելիութիւնը կար գրականութիւն մշակելու: Կը պակսէր նաեւ գրական անցեալ ունեցող սռաջնորդ տարրը: Յակօր Օշական եւ Վահէ Վահեան՝ Մելգոնեանի մէջ, Շանթ ու Աղբալեան՝ Հայ Ճեմարանին մէջ կը փոխանցէին գրականութեան հուրը: Եւ եթէ այսօր լիբանանահայ գրական հրապարակին վրայ համբաւ ունեցող գրողներ ունինք, անոնց մէկ կաւոր մասը կու գայ այս տասնամեակէն:

Գրականութեան ուխտախի գեր կը կատարէ Տիկին Սեզայի (Սիրան Զարիֆեան) Երիտասարդ Հայուհի ամսաթերթը (1932-34 թթ.), որ լոյս կը տեսնէ որպէս կանանց թերթ, սակայն իր աշխատակիցներուն մեծ մասը այր գրողներ են — Միհրան Տամատեան, Վահէ Վահեան, Ներսէս Քիւրեղեան, Եղուարդ Տարօնեան, Վարդան Գէորգեան, եւլն.: Դեռ հեռու ենք լայնաշունչ գրականութենէն. սակայն լոյս ընծայուած գեղադիտական յօդուածները, օտար գրականութենէն կատարուած թարգմանութիւնները, գրախօսականները, քերթուածները, մա՛նաւանդ ամսագրին մաքուր լեզուն եւ էջագրումը՝ գրական ճաշակի կազմաւորման կը նպաստեն:

1939 թ.ի ամառը՝ երբ աշխարհ համաշխարհային պատերազմի մը նախօրեակին կը գտնուէր, Պէյրութի մէջ կը սկսին լոյս տեսնել գրական երկու թերթեր՝ Հայ Դիր (1939-1944 թթ.) եւ Ծիածան (1939-1949 թթ.): Դրելու մարմաջով մղուած երիտասարդութիւնն է որ հրապարակ կը նետուի եւ իր տալեւապը կ'ուզէ փոխանցել հանրութեան: Հաստատում մը անհրաժեշտ է: Հայ Դիրի եւ Ծիածանի, ինչպէս նաեւ հետագային լոյս ընծայուած գրական հանդէսները նախաձեռնողները սփիւռքի պայմաններուն մէջ հասակ առնողներն են: Երէց սերունդը եթէ յոգնութեան նշաններ ցոյց կու տայ եւ իրեն կը պակսի անհրաժեշտ նախաձեռնութեան ոգին, երիտասարդութիւնն է որ կը խլրտի եւ կը ստեղծէ բմեր, ուր երէց սերունդն ալ հանդէս կու գայ:

Հայ Դիրը լոյս կ'ընծայուէր նախաձեռնութեամբ Վաղդէն Այվունիի, իսկ Ծիածանը հրատարակութիւնն էր Հ. Բ. Ը. Միութեան Հ. Ե. Ը. — Գրասէր Երիտասարդներու Միութեան, արտօնատիրութեամբ՝ Սիսակ Վարժապետեանի եւ խմբագրապետութեամբ՝ Բիւզանդ Եղիայեանի: Պէտք է ընդունիլ որ մեր դադուքին կարգ մը գրողները, ինչպէս նաեւ հայրենիք ներգաղթած կարգ մը

գրողներ, իրենց կազմաւորման անհրաժեշտ հողը այս թերթերուն մէջ գտան: Այդ գրողներն էին՝ Ստեփան Ալաճաճեան, Զարեհ Մելքոնեան, Սահակ Պալըզճեան, Սիսակ Վարժապետեան, Գրիգոր Կիւլեան, Գրիգոր Սիսուան, Տոքթ. Տիգրան Վարժապետեան, Գրիգոր Քէշիշեան, Յ. Նորունի, Անդրանիկ Նաճարեան, Անդրանիկ Թերզեան, Պետրոս Պարզեւ (Փայասլեան), Յակոբ Պօղոսեան (Բոցար), Նուպար Զարխուտեան, Պարզեւ Շահապազ, Ե. Ներսէս (Երուանդ Պարսուժեան), Հայկաշէն Ուղունեան, եւրն:

Վերոյիշեալ ամսաթերթերը, ինչպէս նաեւ գալիք տասնամեակներու լոյս ընծայուելիք հանդէսները, կ'ունենան ուրիշ դեր մը — տեղական միջոցներ հայրայքի գրականութեան (իր լայն առումով առնուած) մշակման եւ լոյս ընծայման: Եթէ նախապէս գլխաւորաբար Փարիզի Անախիտ—ը, Պոսթընի Հայրենիք Ամսագիր—ը եւ Նիւ Եորքի Հայաստանի Կոչմակ—ը կը հիւրընկալէին լիբանանահայ գրողներու գործերը, ներկայիս կը փոխուի այդ կացութիւնը, եւ լիբանանահայ գրողը հետզհետէ կը նուազեցնէ իր աշխատակցութիւնը արտասահմանեան թերթերուն եւ կը սկսի նիւթ հայթայթել իր տեղական հանդէսներուն: Այս վերջինները ո՛չ միայն բաւարարութիւն կու տան իրենց տեղական պահանջներուն, այլ նաեւ, չրջելով դերերը, իրենց էջերուն մէջ կը հիւրընկալեն Եզրիպտոսէն, Փրանսայէն, Պելճիքայէն, Պարսկաստանէն եւ զոյգ Ամերիկաներէն հայ գրողներ:

Տեղական հանդէսներու գոյութիւնը կ'ունենայ այլ նպատակ մը եւս՝ առանձին հատորներու հրատարակումը: Արդարեւ հանդէսները կ'ունենան իրենց մատենաշարները: Թերթերը իրենց էջերուն մէջ հիւրընկալած լուրջ ուսումնասիրութիւնները, պատմութեանը, վէպերը լոյս կ'ընծայեն որպէս առանձին հատոր:

Այս տասնամեակի գլխաւոր միւս հրատարակութիւններն են.

Հասկ — պաշտօնաթերթ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան: Սկըսած է 1932 թ.ի Յունուարին եւ ցարդ կը շարունակուի: Գարեգին Կթղ.ի գահակալութեան շրջանին (1944—1951 թթ.) կը դառնայ կրօնական, բանասիրական եւ պատմական բովանդակալից ամսաթերթ մը: Լոյս ընծայած է Հայագիտական Հասկ—ի 3 հատոր: Ներկայիս հիմնականօրէն դարձած է Կաթողիկոսական լրատուութեան կամ տեղեկատուութեան թերթ եւ իր բովանդակութիւնը չի գտնուիր բաղձալի բարձրութեան վրայ:

Աւետիք — պաշտօնական ամսաթերթ Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքութեան Տանն Կիլիկիոյ: Սկսած է 1932 թ.ի Մարտի 28—ին եւ ցարդ կը շարունակուի: Էապէս տեղեկատուութեան թերթ Հայ

Կաթողիկէ Պատրիարքութեան, Թեմերու եւ առաքելութիւններու : Այս տեղեկատուութեան հիմնական սկզբունքը եղած է Կաթողիկէութիւնը Հայութեան մէջ, Հայութիւնը Կաթողիկէութեան մէջ :

Զարքօնիֆ – սկսած է լոյս տեսնել 1937 թ.ի Սեպտ.ի 26-ին : Հրատարակութեան զաղափարը յղացած են Միհրան Տամատեան եւ Յովհաննէս Սեքսենեան : Առաջին խմբագիրը եղած է Վահան Թէքեան, որ Եզրիպտոսէն մասնաւոր հրաւէրով կանչուած է Թերթը ամուր հիմերու վրայ դնելու համար : Քանի մը ամսուան խմբագրական աշխատանքէ ետք ան կը վերադառնայ Եզրիպտոս : Ապա յաջորդական խմբագիր եղած են Լեւոն Թիւթիւնճեան, Երուսնդ Քէշեան, Գրիգոր Պեքերեճեան, Համբարձում Գումրուեան, Մազսուտ Մազսուտեան, Մարտիրոս Տէր Ստեփանեան, Կարապետ Գաւլաքեան, Գրիգոր Կիւլեան, Յակոբ Դաւիթեան, Միքայէլ Նաթանեան :

Քառորդ դարէ աւելի խմբագրապետութիւնը կը վարէ Գերսամ Ահարոնեան : Ներկայիս անոր կողքին որպէս խմբագիր կը դործէ Նազարէթ Թովալեան :

Իր հրատարակութեան ընթացքին Զարքօնիֆ ստեղծած է զանազան բաժիններ՝ առանձին պատասխանատուներով – Զարքօնիֆ Գրական, Զարքօնիֆ Պարստիկէի, Զարքօնիֆ Մարգական, Զարքօնիֆ Գիտական : Որպէս առանձին հրատարակութիւն լոյս տեսած է Զարքօնիֆ Սփորը (1955–1957 թթ.) խմբագրութեամբ Վարուժան Պետիկեանի : Լոյս ընծայուած է նաեւ Զարթօնքի արարերէն հրատարակութիւն մը՝ չուրջ մէկ տարի (1957 թ.) :

Արարատ – սկսած է լոյս տեսնել 1937 թ.ի Նոյ.ի 7-ին : Օրկան Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութեան Լիբանանի շրջանի : Սկիզբը երկօրեայ, ապա՝ օրաթերթ : 1941–42 թթ. դադրած : Արտօնատէր՝ Գրիգոր Հաճնեան, Պատ. Տնօրէն՝ Օննիկ Ճամպուլեան : Ժամանակի ընթացքին Թերթը խմբագրած են Արմենակ Էլոյեան, Արսէն Կիտուր, Միհրան Սէֆէրեան, Արմէն Ղարիպ, Օննիկ Ճամպուլեան, Հրանդ Գանգրուհի, Ժիրայր Նայիրի, եւլն. :

Ա. Թիւրին մէջ բանաձեւելով իր դաւանանքը, խմբագրութիւնը կը դրէ .

«Սոցիալական կեանքի մէջ՝ դեմոկրատական խաւի դուռ հնչելուն է Արարատը : Համաշխարհային ռազմադաշտին վրայ արեւորէն ինկող հայ ազատագրութեան մարտիկի ձայնն է Արարատը :

«Մեծն Լիբանանի տնտեսական վերելքին իր եղունգներովը մասնակցող հայ աշխատաւորի կանչն է Նա :

«Իր պարտականութիւնը հանդէպ իր լիբանանեան հայրենիքին լիովին կատարող հայ ժողովուրդին իրաւունքն է Արարատը :

«Արարատ-ն է ընտրուած որպէսզի նա աւելի մօտիկ ըլլայ Արդարութեան ահանջին»:

Արարատ ժամանակի ընթացքին ծնունդ տուած է հետեւեալ հրատարակութիւններուն.— 1) Արարատ Շաքաթօրեակ (1949 թ.ի Նոյ.ի 13—1954 թ.ի Սեպտ.ի 5): Անջատ հրատարակութիւն մը է, այլ Կիրակի օրուան բացառիկ: Խմբագրած են՝ Օննիկ Ճամպուլեան եւ Յակոբ Պարսոմեան: 2) Արարատ Գրական — 1956 թ.ի Յունուար—Սեպտ., 15 թիւ, երկշաբաթաթերթ: 1956 թ.ի Նոյ.ին դարձած է ամսագիր (գրքոյկի ձեւով) եւ լոյս տեսած է մինչեւ 1963 թ.: Խմբագիրներ՝ Յակոբ Նորունի, Հրանդ Գանգրունի, Ժիրայր Նայիրի, Մ. Ուրարտու (Սարգիս Խայեան), Երուանդ Գաւառեան: 3) Արարատ Մարգական — շաբաթաթերթ, 1956 թ.ի Դեկտ.ի 17—1958 թ.ի Յուլիսի 1, 69 թիւ: Նախաձեռնութիւն՝ Հ. Մ. Մ.ի Պէյրութի Շրջանի Տեղական Վարչութեան: Խմբագիր՝ Գէորգ Տարօնի:

Ժողովուրդի Զայն — Հայ համայնավարները միշտ ալ դորժակցած են Լիբանանի համայնավար կուսակցութեան հետ եւ իրենց քաղաքական օրաթերթերն ու շաբաթաթերթերն ալ լոյս տեսած են Լիբանանի Համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթերուն անունները օգտագործելով:

1937 թ.ի Ժողովուրդի Զայն-ի տպագիր հրատարակութենէն առաջ՝ զլիսաւորութեամբ Յարութիւն: Մատէեանի, լոյս տեսած են առանց արտօնադրի՝ խմորատիպ հրատարակութիւններ — Նոր Փարոս (1925 թ. 2 թիւ), Կարմիր Արշալոյս (1931—32 թթ. 4 թիւ), Մարտակոչ (1934 թ. 4 թիւ):

1937 թ.ին՝ Լիբանանի Համայնավար կուսակցութիւնը Նիքոլա Շաուրի խմբագրութեամբ՝ օրինաւորապէս լոյս կ'ընծայէ Սաուք էլ Շաապ թերթը, որուն կը հետեւի Ժողովուրդի Զայն-ը, որպէս յաւելում: 1938—39 թթ. եղած է շաբաթաթերթ, 1942—48 թթ. օրաթերթ: 1943 թ.ին լոյս տեսած է որպէս ամսաթերթ, 4 թիւ, զլիսաւորաբար դրական բովանդակութեամբ:

Թերթը խմբագրած են Յարութիւն Մատէեան (սկզբնական շրջանին) եւ Յովհաննէս Աղապաշեան: Աղապաշին կեանքէ աւելի արձագանգած է համաշխարհային համայնավարութեան իրադարձութիւններուն եւ ի մասնաւորի Խորհրդային Միութեան Բ. Աշխարհամարտի ընթացքին տարած յաղթանակներուն: Թերթը իր փառքի օրերը կ'ապրի 1945—47 տարիներուն երբ վերջ կը գտնէ պատերազմը եւ կը սկսի հայրենադարձը: Այդ օրերուն ամենէն տարածուած թերթն է եղած եւ ամենէն գործօն մասնակցութիւնն է բերած ներ-

գաղթի առիթով Սուրիոյ եւ Լիբանանի հայ գաղութին մէջ ստեղծուած պայքարին :

Առաւօտ (1938 թ.ի Հոկտ.ի 24—1946 թ.) Տնօրէն խմբագիր՝ Հրանդ Տէվէճեան : Ծաբաթաթերթ, ապա երկօրեայ, յետոյ օրաթերթ : Սկսած է լոյս տեսնել որպէս զԺԿՆՀ զաշխակցականներու թերթ : Հ. Տէվէճեանի կողքին խմբագրական աշխատանք կատարած է բանաստեղծ Արսէն Աճէմեան :

Հրանդ Տէվէճեան իր զԺԿՆՀ-ութենէն պիտի անցնէր հակառակորդի դերին եւ ներկաղթի օրերուն՝ զործօն դեր պիտի ստանձնէր անոր կազմակերպման կոմիտէութեան մէջ եւ ապա ինք ալ պիտի մեկնէր հայրենիք, ուր քիչ ետք պիտի մահանար :

Պատանեկան Արձագանգ — սկսած է 1936 թ.ի Դեկտ.ի 1-ին. ցարդ կը շարունակուի : Հիմնադիր եւ խմբագիր՝ Մանասէ Յ. Ծնորհօքեան : Այս թերթը կու գայ բաց մը լեցնել : 1925—26 թթ. լոյս տեսած էին Ովախս—ը եւ 1933—34 թթ. Պատուելի Հայկազուն Ղազարեանի Հայ Պատանի—ն, սակայն ժամանակաւոր կեանք մը ունեցած էին անոնք : Հրապարակի վրայ գոյութիւն ունեցող մամուլը մեծ մասամբ նկատի ունէր երիտասարդ եւ հասուն ընթերցող հասարակութիւնը : Բարձր թողի եղած էին հայ պատանին ու պատանուհին : Մանասէ Ծնորհօքեանի թերթը ահաւաստիկ կու գար ընթերցանութեան նիւթ հայթայթել այդ անտեսուած սերունդին, օղակ մը հանդիսանալ աստ ու անդ ցրուած հայ պատանիներուն միջեւ, ու նաեւ փոխանցել տարիքոտ մարդոց փորձառութիւնը՝ կեանքին նոր բացուող պատանեկութեան :

Մ. Ծնորհօքեան իր այս առաքելութիւնը պատուաւոր կերպով քառօրե գար մը կատարելէ ետք իրեն յաջորդեց Պատուելի Պարզեւ Տարազեան (1962 թ.ի Յունուարէն սկսեալ), որպէս օգնական խմբագիր ունենալով Տիկ. Ժանէթ Քասունին :

Պատանեկան Արձագանգ—ի կողքին որպէս իր յաւելուածը սկսած է լոյս տեսնել Զանաւէր—ը (1937 թ.ի աշունէն սկսեալ) : Հրատարակութիւն՝ Սուրիոյ եւ Լիբանանի հայ Աւետարանական Բրիտոննէական Զանից Ընկերակցութեանց : Արձագանգած է Զանից ընկերակցութեանց զանազան մասնաճիւղերու զործունէութեանց եւ կրօնական հարցերու : Հետզհետէ ընդլայնելով իր ծիրը ընդգրկած է նաեւ զրականութիւն — ինքնուրոյն եւ թարգմանական :

Սկզբնական շրջանին խմբագրական կազմով լոյս տեսած է : 1945 թ.ին Մանասէ Ծնորհօքեան ստանձնած է նաեւ Զանաւէր—ի խմբագրութիւնը մինչեւ 1968 թ.ը : 1969 թ.էն սկսեալ գոյն կը խմբագրէ Պատ. Պարզեւ Տարազեան : 1963 թ.ին ինչպէս եւ 1968—

1969 թթ. Զանաւէր-ի զրական-դեղարուեստական բաժնի խըմ-
բազրութիւնը վարած է Երուանդ Քասունի:

Գ. ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ (1941-1950)

Համաշխարհային Երկրորդ Պատերազմը, հայ ժողովուրդին անճնուէր եւ հերոսական մասնակցութիւնը այդ պատերազմին. հայ ժողովուրդի յոյսերուն՝ ներգաղթի եւ հայկական հողերու ընդարձակման հարցերը հիմնական նիւքը կը կազմեն այս տասնամեակին:

Բ. Աշխարհամարտի ընթացքին հայութեան զանազան հատ-
ւածներուն միջեւ ստեղծուած էր հանդուրժողութեան եւ համե-
րաշխութեան ոգի մը եւ զանազան հատուածներու գրողներ կ'աշ-
խատակցէին իրենց հատուածներուն չպատկանող զրական եւ մշա-
կութային հանդէսներու: Օրինակ՝ Հայ Ճեմարանի Շրջանաւար-
տից Միութեան Ակօս-ին աշխատակցած են Զարեհ Մելքոնեան,
Անդրանիկ Նաճարեան, Սահակ Պալլադեան, Երուանդ Պարսում-
եան, Արամ Արման, Սմբատ Փանոսեան. իսկ Հ. Ե. Ը. ի Գրասէր
Երիտասարդներու Միութեան Ծիածան-ին՝ Մուշեղ Իշխան, Եղ-
ւարդ Պօյաճեան, Բոցար, եւլն: Ճիշդ է որ այս աշխատակցութիւ-
նը մնայուն հանգամանքի չէ վերածուած, սակայն եղածն իսկ յու-
սատու երեւոյթ մըն էր ապագայ ծաւալուն աշխատակցութեան մը
եւ հետեւարար, հատուածներու միջեւ աւելի սերտացման մը: Սա-
կայն հազիւ սկսած էր այդ համերաշխութիւնը իր ծիւղերը արձա-
կել՝ փոթորիկ մը կու գար աւելել ամէն ինչ: Ներգաղթն էր այդ
փոթորիկը:

Հայաստանն ու ներգաղթը այն երկու յուռութքներն են, ու-
րոնք զրականութեան զանազան սեռերու մշակման մղիչ ոյժը կը
հանդիսանան: Քերթուածի, պատմուածքի եւ վէպի առատ նիւթ
կը հայթայթեն: Այս սրբութիւնները սակայն կ'ունենան նաեւ ի-
րենց մռայլ երեսները. կը բորբոքեն կուսակցական անթեղուած
վէճերը եւ լիբանանահայութիւնը կ'առաջնորդեն երկփեղկումի:
«Հրաժարական» պահանջը կը խրաչեցնէ շատերը եւ կը կարծրա-
ցնէ սմանց դիրքերը: Լիբանանահայ քաղաքական կուսակցու-
թեանց միջեւ հակամարտ պայքարը պիտի վերարժարժուի եւ յա-
ջորդ տասնամեակին իր զապաթնակէտին հասնելով, 1965 թ.ին՝
հայ եղեռնի յիսնամեակին առիթով հետզհետէ տեղատուութեան
նշաններ ցոյց պիտի տայ:

Համաշխարհային Բ. Պատերազմին վախճանը եւ ՄԱԿ. ի
ստեղծումը առիթ պիտի ընծայեն որպէսզի Հայկական Դատի հե-

տապնդման աշխատանքներ կատարուին: Մամուլը պիտի զբաղի Հայկական Դատի յանձնախումբերու յուշագիրներով եւ Հայկական հողերու պահանջներով, լայն տեղ տալով մեր հողերու պատմութեան եւ աշխարհագրութեան:

Այս տասնամեակի կարեւոր թերթերուն անդրադառնալէ առաջ հաստատում մը անհրաժեշտ կը նկատենք: Եթէ նախկին տասնամեակը ծնունդ տուած էր հայ քաղաքական կուսակցութեանց քաղաքական օրաթերթերուն, այս տասնամեակը ծնունդ պիտի տայ նոյն քաղաքական կուսակցութեանց ուղղակի կամ անուղղակի հովանաւորութիւնը կրող զբաղման եւ գեղարուեստական հանդէսներու: Օրաթերթը յարմար ենթահող չէր կրնար ըլլալ զբաղման եւ գեղարուեստի ուսնացման: Հետեւաբար՝ աւելի ձեռքնտու հրատարակութիւններու կարիքը կար: Եւ հետզհետէ, կարծէք բարի նախանձէ մղուած, կը սկսին զանազան հանդէսներ լոյս ընծայուիլ: Ռամկավար-Բարեգործական հասուածք ունէր Ծիածանը, որուն կազմակերպումը, կը սկսի Վահէ Վահանի Անի-ն (1940 թ.ին): Հնչակեան հասուածք լոյս կ'ընծայէ Հ. Մ. Մ. ի Կայծը (1943 թ.ին), դաշնակցական հասուածք Ազդակ Շաքաքօրեակը (1944 թ.ին) եւ Հայ Ճեմարանի Ակօսը 1944 թ.ին), իսկ հայ համայնավարները՝ Ժողովուրդի Ձայն ամսաթերթը:

Այս տասնամեակի զլխաւոր նոր թերթերն են.

Ազդարար Շաքաքաքերք (1942 թ.ի Հոկտ.ի 24-1953 թ.): Խմբագիր՝ Մանուկ Ասլանեան: Խմբագրական վաստակ ունեցող անձ մըն էր ան: Արդարեւ Պուլիս խմբագրած էր Ազդարարը (1927-1936 թթ.), իսկ Պէյրութի մէջ Ազդակը: Իր առաջին խմբագրականին մէջ թերթին ուղղութեան մասին ան կը գրէ. «Կանխիկ ճշդեքներ թէ այս թերթը ռեւէ կապ չունի ռեւէ կուսակցութեան հետ, այլ չէզոք ու անկախ է: Աւելի ճիշդ՝ կախուած է միայն հայութենէն, անոր շահն ունենալով որպէս զսպանակ եւ առաջնորդ»: Թերթին այս չէզոքութիւնը կը պահուի մինչեւ Մ. Ասլանեանի մահը, սակայն անկէ ետք հետզհետէ կը թեքի դէպի դաշնակցական ուղղութիւն: Մ. Ասլանեանի մահէն ետք թերթը կը խմբագրեն Ջարեհ Ջարգուն, Եղիշէ Մանուկեան եւ Օննիկ Թովոպեան: Այս վերջինը նոյնիսկ կը գնէ թերթը եւ իր օրով արդէն հաստատօրէն դաշնակցական ուղղութիւն ունեցող թերթի կը վերածուի:

Թերթը ունեցած է աշխատակիցներու փառանդ մը՝ Տիկին Սեդա, Մինաս Թէօլէօլեան, Գասպար Իփէկեան, Խորէն Գաբիկեան, Արշամ Խոնդկարեան, Վեր. Եղիա Քասունի, Մ. Իշխան, Հայկ Ժամկոչեան, Նիկոլ Աղբալեան, եւն.:

Սկզբնական տարիներուն՝ լայն արձագանդ կու տայ դադու-
թին մշակութային ձեռնարկներուն. օրինակ՝ հոն են Ն. Աղբալեա-
նի հայ մատենադրութեան վերաբերող դասախօսութիւնները, Շա-
հան Պէրպէրեանի զեղադիտական դասախօսութիւնները, եւլն.:

Մանուկ Ասլանեանի մասին կարելի է ըսել որ ան խմբադիր
ծնած մարդն էր: Իր խմբադրականները կը յայտնաբերեն հայ լեզուի
բծախնդրութիւն, ազգային հարցերու քաջատեղեակութիւն, եւ ա-
մենէն կարեւորը՝ կիրքի, հակամարտութիւն ստեղծելու բացակա-
յութիւն:

Ազդարար՝ 1953 թ.-ի Սեպտ. 1-ին դարձաւ օրաթերթ, խմբ-
բադրապետութեամբ Խոսրով Թիւթիւնճեանի եւ խմբադրութեամբ
Օննիկ Թովուղեանի: Այս շրջանին լոյս կը տեսնէր որպէս դաշնակ-
ցութենէն դժուհներու թերթ: Դադրեցաւ 1955 թ.-ին:

Ազդակ Շաքարօրեակ (1944 թ.-ի Մարտի 3-1952 թ.) խմբադ-
րական կազմ՝ Ա. Լէյլանի (Մովսէս Տէր Գալուստեան), Մ. Իշ-
խան եւ Կարօ Սասունի: Վարիչ խմբադիր՝ Կարօ Սասունի:

Հակառակ Բ. Աշխարհամարտի բերած ահ ու դողին, մշա-
կութային հասունացում մը նշմարելի է Սուրբոյ, Լիբանանի, Պա-
ղեստինի եւ Եզրպատի մէջ: Գրելու շնորհ ունեցող երիտասարդ-
ներ կան, իսկ հինները բեմ մը կ'ուզեն: Ընթերցող հասարակու-
թիւնը լայն հետաքրքրութիւններ ունի, որոնց դոհացումը կը
փնտռէ: Այս շարաթաթերթը ահաւաստիկ կը նկրտի դոհացում տալ
այս սահանջներուն: Առաջին հերթին անշուշտ հիններն են, որոնք
իրենց աշխատակցութիւնը կը բերեն, որոնց մէջ կան Կ. Սասունի,
Արշակ Յովհաննէսեան, Նիկոլ Աղբալեան, Գառնիկ Գիւզեղեան:
Միջին սերունդէն՝ Մ. Իշխան եւ Եզուարդ Պօյաճեան: Իսկ նորե-
րէն հոն իրենց նախաքայլերը կ'առնեն Յ. Գեղարդ (Տօքթ. Յարու-
թիւն Գաղանճեան), Գրիգոր Շահինեան, Անդրանիկ Ուրֆալեան,
եւլն.:

Սկզբնական տարիներու իր առուղութիւնը կը կորսնցնէ եւ
կը դադրի 1952 թ.-ին:

Կայծ (1943-47 թթ.) Հ. Մ. Մ.-ի պաշտօնաթերթ: Խմբադիր՝
Արմէն Ղարիպ: Որոշ շրջաններու օժանդակ խմբադիրներ եղած են
Յովսէփ Ծիւեան եւ Հրանդ Գանդուռի: Թերթին նպատակն է ե-
ղած «պատրաստել այնպիսի նոր սերունդ մը, որ կարողանայ հայ
Ժողովուրդին պատմա-անհատական դոյութիւնը ստանձնել եւ մա-
նուանդ արդարացնել»: Եւ այս նպատակին իրագործման համար
ահաւաստիկ թերթը կը մշակէ զբաղանդութիւն, ընկերաբանութիւն,
մարմնակրթանք, զեղարուեստ, եւլն.:

Անի (1946 թ. Ապրիլ-1955 թ.): խմբագիր՝ Վահէ Վահեան: Ամսագիրը կը հետամտի ըլլալ «այն ոստանը, ուր, կարօտագին սրտազեղումով մը, իրարու ձեռք պիտի տան մարդկային եղբայրութեան ու հայ հոգիի փառքին աշխատաւորները:» Անի-ն լայնօրէն կ'օգտուի աշխատակիցներու այն խմբակէն, որ բոլորուած էր Ծիածան երկամսեայ հանդէսին շուրջ:

Անի-ն լուրջ թերթ մըն է, որ չունենալով հանդերձ միութեան մը պաշտօնական հովանաւորութիւնն ու օժանդակութիւնը, խմբագրին աշխատասիրութեան եւ տոկոշութեան շնորհիւ, գրեթէ տասնեակ մը կը պահէ իր զոյութիւնը եւ հարուստ բովանդակութիւն կ'ունենայ: Լոյս կ'ընծայէ լուրջ ուսումնասիրութիւններ հայ ճարտարապետութեան (Ս. Ճէվահիրճեան) եւ հայ գեղարուեստի (Շ. Պէրպէրեան) վերաբերեալ:

Եթէ Ծիածան ամսաթերթին աշխատակիցները մեծ մասամբ տեղական ուժեր էին, Անի-ի կը ժառանգէ այդ «մարդկային գրամագլուխը» եւ իր գիրքը լայն բանալով՝ կ'ապահովէ նաեւ արասասմանի հայ գրողներու աշխատակցութիւնը: Սկսնակ գրողներ գրեթէ չունի: Հանդէսը կը դառնայ արդասարբեր հոգ մը, ուր կ'աճին արդէն գրական անցեալ ունեցող գրողներ: Հոն են՝ Բ. Թօփալեան, Զ. Որբունի, Մ. Աթմաճեան, Բ. Եղիայեան, Զ. Մեղրոնեան, Գ. Ալզարեան, Ս. Տէրունեան, Բ. Նուրիկեան, Ս. Շահպաղ, Ա. Սրապեան, Ա. Անդրէասեան, Ս. Փանոսեան, Ժ. Յակոբեան, Տ. Զիթունի, Ա. Ալպոյաճեան, Ա. Նաճարեան, Օ. Աւետիսեան, Ա. Սարուխան, Ս. Սիմոնեան, Գ. Ահարոնեան, Մ. Տէր Ստեփանեան, Հ. Զարգարեան, Եղիմարդ, Տ. Վարժապետեան եւ ուրիշներ:

Մասնաւոր էջեր կը յատկացնէ միջազգային գրականութեան, ներկայացուող գրողներուն կեանքին ու արուեստին անդրադառնալէ ետք տալով թարգմանուած կտորներ:

Վ. Վահեան կը հաստատէ Անի ամսագրի մատենաշար մը, առանձին հատորով լոյս ընծայելով իր աշխատակիցներուն սովորաբար գրական գործերը:

խմբագրին ստորագրած գրախօսականները կը յայտնաբերեն գրական քննադատութեան հասկացողութիւն եւ օժտուած են գրեթէ անսխալ հայերէնով մը: Հանդէսը լայն տեղը կու տայ խորհրդահայ գրականութեան՝ արտատպումի ճամբով:

Անի-ի հրատարակումը կարծէք ամբողջեան կը դատապարտէ բանաստեղծ Վահէ Վահեանը եւ զարկ կու տայ արձակագիր Վահէ Վահեանին: Այդ արձակը արտայայտուած իր Յարալեզմերու հաշտութիւնը հայրենական տպաւորութիւններուն, գրական հարցերու վերլուծման եւ գրախօսականներուն մէջ:

Մասիս (Շարաթաթերթ), 1947 թ.ի Յունուարի 1-ին սկսվեալ: Ունեցած է եկեղեցական պատասխանատուներ, սակայն թերթին ծնունդէն մինչեւ այսօր Հրաչ Քաջարենցն է որ խմբագրական աշխատանք կատարած է: Ինչո՞ւ այս հրատարակութիւնը: Հայ Կաթողիկէ համայնքը ունէր Աւետիք ամսաթերթը, սակայն անոր ծրագիրը, ամսաթերթի հանդամանքը, թոյլատու չէին արագ տեղեկատուութեան միջոց մը ըլլալու: Ուստի լոյս կը տեսնէ շաբաթաթերթ Մասիս-ը, որ «իր տեսութիւններուն, տեղեկութիւններուն, ուսումնասիրութիւններուն մէջ պիտի գնէ զրականին, պատմականին, բանասիրականին, գիտականի կողքին՝ կրօնականն ու բարոյականն ալ, իրաւագիտականի կողքին՝ ընկերաբանականն ալ, օգտակարի կողքին՝ հաճոյականն ալ պիտի չանտեսէ»:

Երիտասարդ Հայուի (1947 թ.ի Յունիսի 1-1968 թ.ի Դեկտ) : Սկիզբը երկշաբաթաթերթ, ապա՝ ամսաթերթ: Խմբագրապետ՝ Սիրան Սեդա:

Նախկին տասնամեակին լոյս տեսած էր արդէն Երիտ. Հայու-իին եւ 13 տարուան զաղարէ մը ետք կը վերահրատարակուի, այս անգամ աւելի երկար գիմանալու համար: Վերահրատարակութեան առթիւ խմբագրապետը կը յայտնէ. «Այս էջերէն հայ կիներ պիտի կարենայ վերադառնել ողբէն լինելութեան այն բոլոր տուեալները, որ իրն են եղած անցեալին մէջ: Այս էջերէն հայ կիներ նոր արժէքաւորումի եւ հետեւաբար նոր գնահատումի պիտի տանի իր գերն ու գերքը հայ պատմութեան, հայ մշակոյթին, հայ կրօնքին ու հայ անունին հետ դէմ առ դէմ»:

Այս Բ. շրջանին աւելի բախտաւոր կ'ըլլայ ապահովելով աշխատակիցներու կողքին աշխատակցութիւններ ալ՝ Շամունէ Գույում-ճեան, Եօլանտ Աճէմեան, Անահիտ Ն. Դաւիթեան, Բերկրուհի Նաճարեան, Նոյեմի Գրիգորեան, Հուրի (Ժանէթ Քասունի), եւր. : Այրերէն կ'աշխատակցին Գարեգին Կթղ., Բ. Եղիայեան, Շ. Պէրպէրեան, Տօքթ. Ներսէս Քիւրիեան, Ստեփան Շահպաղ, Նուպար Մադուտեան, եւր. :

Երիտասարդ Հայուի-ն եղած է կնոջական միակ թերթը ամբողջ լիբանանահայ զաղութին մէջ: Պատիւ մըն է խմբագրապետութիւն համար, որ առանց մասնաւոր հաստատումի մը օժանդակութիւնը վայելելու, իր անձին հմայքին եւ կամքին, ինչպէս նաեւ իր հանդուցեալ ամուսնոյն՝ Տօքթ. Ներսէս Քիւրիեանի նիւթական եւ բարոյական քաջալերանքին շնորհիւ, չուրջ 22 տարի կրցաւ կանգուն պահել իր թերթը:

Թերթին խմբագրականները կը յայտնաբերեն ոճ եւ տեսակէտ

ունեցող զբաղիտուհին, իսկ իր քրոնիկները՝ հրապարակագրութեան տեղեակ անձը: Իր թերթին արտասահմանեան եւ տեղական լուրերը միայն պարզ տեղեկատուութիւն չեն, այլ՝ մեկնարանութիւն, համեմուած երբեմն կծու խայթոցներով:

Տխուր է հաստատել որ Երիտասարդ Հայուհի-ի խմբագրական աշխատանքը ամբողջեան առաջնորդեց պատմութեամբ Սիրան Սեդան, որ իր յայտնութիւնը կատարած էր Հայրենիք Ամսագիր-ի էջերուն մէջ:

Այսօր դադրած է կնոջական թերթ Երիտասարդ Հայուհի-ն եւ լոյս կը տեսնէ Երիտասարդ Հայ. վերտառութեամբ՝ ուրիշ բովանդակութեամբ եւ տանձին խմբագրական կազմով:

Գ. ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ (1951-1960)

Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան շուրջ կատարուած պայքարը հիմնական կորիզը կը կազմէ այս տասնամեակին:

Գարեգին Կթղ.ի վախճանումը առաջին ազգանշանը կու տայ այդ բորբոքման: 1956 թ.ին Զարեհ Կթղ.ի ընտրութիւնն ու օծումը իր դադարթնակէտին կը հասցնեն այդ պայքարը: Նախկին տասնամեակներէն կուտակուած քէնն ու վրէժխնդրութիւնը, որոնք նոր գրգռման մը ստացած էին կաթողիկոսական ընտրութեամբ, իրենց արինոյի վախճանը կը գտնէին 1958 թ.ի լիբանանեան քաղաքացիական էփրններու օրերուն, երբ լիբանահայութիւնն ալ կը մղուէր եղբայրասպան կռիւներու:

Այս տասնամեակի նոր հրատարակութիւններն են:

Այգ - քաղաքական եւ տնտեսական օրաթերթ: Սկսած է լոյս տեսնել 1953 թ.ի Մարտի 7-ին եւ ցարդ կը հրատարակուի: Տէր եւ Տնօրէն Տիգրան Թոսպաթ, ապա՝ Տիկին Լիւսի Թոսպաթ: Խմբագիրներ՝ Երուանդ Կոպէլեան, Եղիա Նաճարեան, Մինաս Թէօքէօլեան, Նազարէթ Թովալեան: Ներկայիս՝ Շահանգուլստ Պերթիզլեան:

Եթէ հայ քաղաքական միւս օրաթերթերը հայ քաղաքական կուսակցութեանց օժանդակութիւնը կը վայելեն, Այգ-ի պարագային զուտ անձնական նախաձեռնութիւն է. եւ եթէ կրցած է թերթը նիւթական դժուարութիւններու տոկալ, առիկա կը պարտի իր Տէր եւ Տնօրէն Տիգրան Թոսպաթի ուրիշ թերթ մը ունենալուն՝ Փրանսատար Le Soir-ը:

Ի՞նչ նպատակով լոյս տեսած է այս օրաթերթը: Տիգրան Թոսպաթ ունեցած է քսան տարուան լրագրական եւ քաղաքական գործունէութեան փորձառութիւն մը, զոր ուզած է ի սպաս դնել հայ

Համայնքին: Կարելի է ըսել որ Տ. Թոսպաթ լիբանանահայ տյն սա-
կաւաթիւ դէմքերէն է, որոնք տեղացի տարրին հետ մօտէն կապ
հաստատած եւ շաղախուած են, ու միաժամանակ չկորսնցնելով ի-
րենց հայկականութիւնը, իրենց կարողութիւնները ի սպաս դրած
են իրենց ժողովուրդին: Թերթը նպատակադրած է «հայկական
կարծիքը առաջնորդել եւ զայն մղել աւելի մօտէն շահագրգռուե-
լու՝ Լիբանանի զարգացման համար էական նկատուող հարցերով»:

Կարճակերպուած կուսակցութեան մը օրկանը չըլլալով՝
Այդ-ի աէրը գիւրաւ կրցած է քաղաքական գերքորոշումներու փո-
փոխութիւններ արձանագրել:

Թերթը կը տառապի աշխատակիցներու պակասէն:

Նայիրի - սկսած է որպէս պարբերադիրք 1941 թ.ին Հալէպ:
Ապա դարձած է գրական ամսաթերթ եւ լոյս տեսած մինչեւ 1949
թ.: 1951 թ.ին լոյս տեսած է Պէյրութ: 1952 թ.ին դարձած է գրա-
կան եւ ազգային շարաթաթերթ: Խմբագիր՝ Անդրանիկ Ծառուկ-
եան:

Ա. Ծառուկեան ունի բառերը չճամձմելու եւ քննադատելու
քաջութիւն: Հ. Յ. Գ. Կուսակցութեան շարքերէն դուրս գալը ա-
ւելի ազատութիւն տուած է իր այդ կարողութիւնները զարգացնե-
լու: Ունի հաղորդական սճ մը եւ անթերի հայերէն մը, որոնցմով
սովորական նիւթերն իսկ շահեկան կը դարձնէ: Իր յաճախակի
ճամբորդութիւնները առատ նիւթ կը հայթայթեն իրեն:

Անցեալին ունէր աշխատակիցներու փաղանդ մը: Շարաթա-
թերթը թէեւ լոյս տեսած է ազգային եւ գրական ենթախորագրով,
սակայն աւելի ազգային նիւթերն են որ տիրապետող եղած են: Վեր-
ջին տարիներուն՝ թերթը դարձած է յուշագրական հանդիսարան
մը:

Բժիշկ - 1955 թ.ի Յուլիսէն սկսեալ: Խմբագրական մարմին՝
Տոքթորներ Վարուժան Սահակեան, Մելքոն Էպլիզաթեան եւ Յա-
րութիւն Գազանճեան (գրական անունով Յ. Գեղարզ):

Որպէս բժշկական հրատարակութիւն՝ զազութիւն առաջին եւ
վիակ ձեռնարկը: Ի պատիւ հրատարակիչներուն՝ պէտք է յայտնել
նաեւ իր ամսաթերթ կոչումը արդարացնող եւ իր ամսական ժա-
մագրութիւնը յարկող սակաւաթիւ հրատարակութիւններէն մէկն է:

Իր բովանդակութեամբ հանրամատչելի հրատարակութիւն
մը, որ նպատակ ունի օգտակար հանդիսանալ մեր ժողովուրդին,
սատարելով անոր առողջութեան՝ գիտութեան եւ բժշկութեան նո-
րագոյն գիւտերու եւ վերջին փորձարկութիւններու լոյսին տակ:

1964 թ.էն ի վեր սկսած է լոյս տեսնել հովանաւորութեամբ
Լիբանանահայ Բժշկական Միութեան:

Սփիւնֆ – գրական, գեղարուեստական եւ հասարակական շաբաթաթերթ: 1958 թ.ի Ապրիլի 4 – Մայիսի 11: Ժամանակաւորապէս դադրած՝ լրբանանեան քաղաքացիական կռիւներու ընթացքին եւ վերհրատարակուած 1959 թ.ի Փետր.ի 14-էն սկսեալ:

Արտոնատէր եւ պատասխանատու տնօրէն, ապա զարձած խմբադրապետ՝ Սիմոն Սիմոնեան: Ա. խմբադրականին մէջ կը յայտնէ. «Սփիւնֆ շաբաթաթերթը կը հրատարակենք, որովհետեւ առաջին՝ խորապէս կը զգանք, որ ընելիք մը ունինք: Երկրորդ՝ քրմական յափշտակութեամբ կը հաւատամք մեր ընելիքին: Երրորդ՝ մեր խորին հաւատքին համեմատութեամբ լեցուած ենք քաջութեամբ»: Թերթը ունեցաւ զանազան չրջաններուն տարբեր խմբադիրներ, կամ խմբադրական կազմեր, սակայն Սիմոնեանի ներկայութիւնը միշտ ալ զգալի մնաց: Ունենալով անձնական տպարան եւ որոշ անկախութիւն, Սիմոնեան կրցաւ հայրենի իրականութեան եւ մեր ազգային հարցերուն մօտենալ որոշ ազատութեամբ:

Սփիւնֆ-ը ամենէն առաջ ծառայեց իր խմբադրապետին, երբեմն նոյն թիւին մէջ մէկէ աւելի յօդուածներ հիւրընկալելով անկէ:

Սիմոնեան Զօպանեանական խանդավառութեամբ մը մօտեցաւ սկսնակ զրոյներու, երբեմն առատօրէն զովարանելով զանոնք: Նուիրեց անոնց առանձին թիւեր՝ Սփիւնֆ-Գարուն վերնադրով եւ անոնցմէ ոմանք բախտը ունեցան առանձին հատորով հրապարակ դալու:

Սիմոնեանի զրութիւնները կը յայտնաբերեն անթերի հայերէն մը եւ մեր մատենագրութեան ու պատմութեան քաջատեղեակութիւն մը:

Սփիւնֆ-ի աշխատակցած են Գէորգ Աճէմեան, Նազարէթ Փաթանեան, Կարօ Արմէնեան, Սերոբ Երէցեան, Երուանդ Քասունի, Լեւոն Վարդան, Տոքթ. Յ. Սաղըրեան, Տոքթ. Գ. Քէչիշեան, Տոքթ. Յ. Կարեւորեան, Գրիգոր Քէօսէեան, Օննիկ Ինճեան, Պարոյր Մասիկեան, Խորէն Տէտէեան, Նշան Խոջաֆեան, Երուանդ Պարսումեան, Գուտայի Միքայէլեան, Հուրի (Ժանէթ Քասունի), Ստեփան Շահապ, Բիւզանդ Եղիայեան, Զարեհ Որբունի, Նշան Պէշիկթաշեան, Բժ. Ս. Խաչատուրեան, Վահանոյշ Թէքեան, եւլն.: Առաջին տարիներուն խմբադրական աշխատանք կատարած են Ն. Փաթանեան, Կ. Արմէնեան, Ս. Երէցեան, Գ. Աճէմեան եւ Երուանդ Քասունի:

Ժողովածու Գրականութեան եւ Արուեստի (1950-1954 թթ.) խմբագիր՝ Պետրոս Մինասեան. Մշակոյթ (1954-1955 թթ.), Գիրք Գրականութեան եւ Արուեստի (1955-1959 թթ.), խմբագիր՝ Գառ-

նիկ Աղգարեան. Յառաջ, խմբագիր՝ Գեղամ Սեւան. Էջեբ Գրակա-
նութեան եւ Արուեստի, խմբագիր՝ Գառնիկ Աղգարեան. 1971 թ.ի
վերջերը՝ Արմէն Դարեան:

Անուններու այս փոփոխումը ի՞նչ նպատակով կատարուած է՝ մեզի համար կը մնայ անյայտ: Էականը՝ հայ համայնավար եւ յառաջդիմական գրողներու հանդիսարան մըն է, ուր արձագանգ կը տրուի խորհրդահայ, խորհրդային եւ ընդհանուր առմամբ համաշխարհային կոմունիստական գրականութեան եւ շարժման: Պէտք է ընդունիլ նաեւ որ արար գրականութիւնը, ի մասնաւորի արարական կոմունիստական գրականութիւնը, մեծաւ մասամբ վերոյիշեալ թերթերուն միջոցով է որ կը հրամցուի մեր հասարակութեան:

Շիրակ - Ամսագիր գրականութեան եւ արուեստի: Սկսած է 1956 թ.ի Ապրիլին: Հրատարակութիւն՝ Թէքէեան Մշակութային Միութեան: Խմբագիր՝ Զարեհ Մելքոնեան (1956-1964 թթ.), պատասխանատու խմբագիր՝ Օննիկ Սարգիսեան (1965-էն սկսեալ): Այս վերջնոյն օրով ունեցած է 7 հոգինոց խմբագրական մարմին մը - Լեւոն Վարդան, Զաւէն Մսրրլեան, Գրիգոր Քէօսէեան, Տոքթ. Գ. Քէչիշեան, Պ. Մատուռեան, Հ. Նազդաշեան եւ Ա. Սեփեթեան:

Շիրակ-ին աշխատակցած են՝ Ա. Նաճարեան, Վ. Մովսէսեան, Վ. Պետիկեան, Լեւոն Վարդան, Զ. Որբունի, Բ. Նուրիկեան, Բ. Եղիայեան, Վահէ Հայկ, Ա. Տատրեան, Ա. Սեփեթեան, Գ. Աճէմեան, Հ. Պարիկեան, Ն. Ակիշեան, Տ. Վարժապետեան, Յ. Ե. Մազիստորոս, Զաւէն Վարդապետ, Երուանդ Քասունի, Մ. Մառութեան, Գր. Քէօսէեան, Սա. Շահպաղ, Հուրի (Ժանէթ Քասունի), Արեգ Տիրապան, Յ. Մաթեան, Պ. Քաջբերունի, Հայկ Նազդաշեան, եւլն.:

Հակառակ խմբագրական կազմի մը գոյութեան, Շիրակ կ'ապրի իր հոգեվարքը:

Ե. ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ (1961-1970)

Այս տասնամեակը կը յատկանշուի մեր հատուածներուն միջեւ բարձրացած պատմեցման փանդումով: Նախկին տասնամեակներու պայքարներուն տուն տուն պատմաւորները հետզհետէ գոյութեան իրաւունքէ կը դադրին:

Կարծէք մարդոց ջիղերն ալ յոգնած են եւ հանդիստի պէտք ունին: Սառցահալ մը կայ, որ ամէն մարդի մէջ կը զգացուի: Այս սառցահալին կը նպաստեն համաշխարհային թատերաբեմի վրայ շեփոթուող խաղաղ գոյակցութեան քաղաքականութիւնը, երկու

կաթողիկոսներու սաղիմական ողջագութումը, եկեղեցական տիեզերական ժողովները, Ազրբեյջան եղեռնի յիսնամեակի տօնակատարութիւնը, ու մանաւանդ Հայրենիքին թանձրացեալ ներկայութիւնը մեր կեանքին մէջ՝ իր ուղարկած անսամպլներով, Ֆութպոլի խումբերով, թատերական խումբով, զբաղման եւ զխտական պատուիրակութիւններով: Այս բոլորը առաւել կամ նուազ չափով կը կախուղցնեն սիրտերը: Մամուլը՝ որ մեր կեանքին զարկերակը վարձած է, ամենէն առաջ իր էջերուն մէջ կը ցոլացնէ վերոյիշեալ գրգալատածոներով յառաջ եկած հոգեփոխութիւնը: Ճիշդ է որ մեր հատուածները տակաւին կեցած են իրենց գիրքերուն վրայ, սակայն ազգային հրատապ հարցերու համար խորհրդակցութիւններ կամ մտքի փոխանակումներ կը կատարուին: Նոյն հատուածներուն չարտականող ղեկավար տարրերու ներկայութիւնը այդ հատուածներէն մէկուն ձեռնարկին՝ այլեւս անսովոր երեւոյթ է:

Այս տասնամեակի գլխաւոր նոր հրատարակութիւններն են. Բագին — ամսագիր գրականութեան եւ արուեստի: Սկսած է 1962 թ.ի Յունուարին: Ունի եօթը հոգինոց խմբագրական կազմ մը: Վարիչ խմբագիր՝ Կ. Սասունի. խմբագիրներ՝ Նդ. Պօյաճեան եւ Պ. Սնապեան: Խմբագրութեան անդամներ՝ Յ. Գեղարդ, Տ. Ոսկունի, Բ. Փափաղեան եւ Վ. Օշական: Ինչո՞ւ այս հրատարակութիւնը: Խմբագրութիւնը կը հաստատէ թէ երկու պատերազմներուն միջեւ՝ հայութեան արեւմտահայ հատուածը գրական երկու փայլուն շրջան ստեղծեց՝ տալով մնայուն գործեր եւ գրողներու կորովի փաղանդ մը: Վերջին տարիներուն ստեղծագործական դանդաղութիւն մը ակներեւ է, որ «գրողներու ներքին կրակին պակասով կամ իմացական ծուլութեան հետեւանքով չի բացատրուիր, այլ պատճառ ունի կեդրոնական ու կեդրոնաձիգ բեմի մը բացակայութիւնը, այսինքն՝ գրողները քով քովի բերելու, աշխատանքի մղելու, աշխատութիւնները արժանաւորապէս ներկայացնելու խանդավառ միջոցը, որ վերջին տարիներուն պակսեցաւ մեզի: «Բագին» կոչուած է այդ կեդրոնական ու խանդավառ բեմը ըլլալու»:

Թերթը ունեցաւ անյապաղ հրատարակութիւն եւ մաքուր տպագրութիւն: Ան ամենէն առաջ ծառայեց իր խմբագրական մարմնին, որովհետեւ անոր անդամները արդէն կազմաւորուած գրողներ էին եւ բեմի մը պահանջը ունէին, ուրկէ կարենային իրենց ներաշխարհը արտայայտել:

Թերթը հետզհետէ առիթ տուաւ նորերու, որոնք իրենց կազմաւորման շրջանին մէջ են:

Ահեկան - (1966-1970 թթ.): Եռամսեայ: Պատասխանատու խմբագիր՝ Գրիգոր Շահինեան, ընկերակցութեամբ խմբագրական եւ վարչական կազմի մը: Ունեցաւ մաքուր տպագրութիւն եւ սկզբնակ դրողներու փաղանգ մը: Եղաւ գրական նորարարութիւններու բեմ մը:

Նիւթական ամուր կռուաններ չունենալով իր ետին՝ հինգ տարուան դոյութենէ մը ետք դադրեցաւ:

Նքիտասարդ Հայ. - (1969 թ. Դեկտ. 29-էն սկսեալ): Երկ-շաբաթաթերթին խմբագրութեան աշխատանքին լծուած են խումբ մը երիտասարդներ, որոնք չունին գրական անցեալ, նաեւ խմբագրական փորձառութիւն ունեցող առաջնորդ մը: Թերթին մէջ կը գտնէք քիչ մը ամէն բան ե՛ւ միջազգային կեանքի, ե՛ւ ազգային կեանքի վերաբերեալ: Էջագրութի գրութիւնը որդեգրուած է ամերիկեան շաբաթաթերթերու կերպէն:

Միակ թերթն է, ուր հաւասար անկողմնակալութեամբ կը խորանուին մեր ազգային զանազան թերիները: Ձայն խմբագրողները ունին յանդիմութիւնը չծամժեկու բառերը: Թերթին ամենէն շահեկան մասերը այն տեսակցութիւններն են, որոնք տեղի ունեցած են մեր ղեկավար տարրին հետ:

Թերթին ստուերոտ կողմը իր լեզուն է, ուր անհրաժեշտ բժականգրութիւնը չի տեսնուիր:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄՆԵՐ

1921-1971 թթ. յիսնամեակին Լիբանանի մէջ լոյս տեսած հայ մամուլին մեծ մասը լոյս ընծայուած է Պէյրութի մէջ: Եւ ասիկա կապ ունի Լիբանանի աշխարհազրութեան եւ Պէյրութի գրաւած դիրքին հետ: Լիբանանի միւս քաղաքները վաճառաւոր կեդրոններ չըլլալով՝ հայ դաղթականներուն համար չեն ունեցած քաջողական ոյժ: Եթէ նոյնիսկ դաղթականական փոքրաթիւ խմբակներ ապաստան գտած են այդ քաղաքներուն մէջ, կարճ ժամանակէն փոխադրուած են Պէյրութ: Մնացողներուն համար մշակութային եռուն դործունէութիւն մը անկարելի ըլլալով, չունենալով մտաւորական տեղական ոյժ, նաեւ զրկուած ըլլալով հայկական տպարաններէ, մամուլի ո՛չ մէկ աչքառու փորձ կատարուած է: Եղածները պատանեկան կամ աշակերտական փորձեր են, որոնք եղած են խոշաւտիպ, մեքենայի, իսկ տպագիրները լոյս տեսած են Պէյրութի հայ տպարաններուն մէջ:

Պէյրութէն դուրս թերթեր լոյս տեսած են Ճիպէյլ, Նահր Իպրահիմ, Ճունի, Թրիփոլի եւ Այնճար:

Այս նոյն յիսնամեակին Լիբանանի մէջ լոյս տեսած հայ մամուլին մեծ մասը իրեն կռուան ունեցած է հաւաքականութեան մը օժանդակութիւնը, ըլլայ տտիկա կուսակցութիւն, բարեսիրական կամ մշակութային ընկերակցութիւն, կրօնական համայնք, եւլն.։ Հաւաքականութիւններու նիւթական եւ բարոյական աջակցութիւնը անհրաժեշտ պատուանդանն է եղած, որուն վրայ բարձրացած է լիբանանահայ մամուլը։ Նոյնիսկ անհատական նախաձեռնութեամբ լոյս ընծայուած եւ ընծայուող թերթերը, ուղղակի կամ անուղղակի քաջալերանք գտած են հիմնադիրներուն կամ խմբագիրներուն պատկանած կուսակցութիւններուն կամ մշակութային կազմակերպութիւններուն կողմէ։ Այսօր լոյս տեսնող լիբանանահայ մամուլին միայն երեքը անհատական նախաձեռնութեան կը պատկանին — Անդրանիկ Մառուկեանի Նալիւի-ն (այս թերթին սկզբնական յաջողութեան մէջ մեծ բաժին ունեցած է խմբագրին պատկանած կուսակցութիւնը), Տիգրան Թոսպաթի Այգ-ը եւ Սիմոն Սիմոնեանի Սփիւռք-ը։

Ուրախալի երեւոյթ է որ մեր օրաթերթերը, տարիներով այս ու այն տպարաններուն դռները ալի առնելէ ետք, այսօր մեզի կը ներկայանան իրենց սեփական տպարաններով, օժտուած տղաշարով եւ տպագրական մամուլով։

Նոյն ուրախութիւնը կարելի չէ արձանագրել անոնց տպարանակին համար։ Մեր չորս օրաթերթերուն համագումար տպարանակը 15,000-ը չ'անցնիր (նոյնիսկ եթէ շատ առատաձեռնութեամբ մօտենանք այս հարցին)։

ԼԻԲԱՆԱՆԱՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ԻՐԱԳՈՐԾՈՒՄՆԵՐԸ

1) Եղեռնէն ճողոպրած սերունդին համար, որուն զլացւեցաւ տարրական կրթութեան մը բարիքը, մամուլը եղաւ դպրոց մը, որ առօրեայ ընթերցանութեան նիւթ հայթայթեց եւ իր բազմազան ու դիւրամասշնչի նիւթերով, սատարեց ընդհանուր զարգացում մը ապահովելու։

2) Հայ մամուլը՝ հայ եկեղեցւոյ եւ հայ դպրոցին կողքին զլիսաւոր ազգականներէն մէկն է, որ ազգապահպանման մեծ դեր կը կատարէ։ Եթէ մեր անցեալի եւ ներկայի ծանօթութիւններու ստացումն է, այսինքն՝ հազորդ ըլլալը անոնց, որ կը զօրացնէ հաւաքական ոգին, այս պարագային՝ մամուլը, մանաւանդ օրաթերթն է որ իր ամէնօրեայ լրատուութեամբ մեզ հազորդակից կը պահէ եւ մեր տեղական, եւ հայրենական, եւ այլ վաղութիւններու հայկական անցուդարձերուն։

3) Լիբանանահայ մամուլը եղած է լիբանանահայ գրականութեան քաւարանը: Հո՛ն է որ սկսնակ գրողները իրենց անհրաժեշտ մաքրարանը գտած են՝ սկսնակի իրենց խարխափումներէն ետք հետզհետէ կազմաւորուելու, եւ եթէ աստուածատուր քանքարի բաժինը բաւական զօրաւոր է եղած, դառնալու վաւերական գրադէտներ:

4) Լիբանանահայ գաղութի պատմութեան հանքն է լիբանահայ մամուլը: Մեր մամուլը արձագանգած է մեր ազգային կեանքին եւ մշակութային իրադործումներուն: Մեր գաղութին զանազան երեսներով գրադելու պարտականութիւն վերցնող ներկայ եւ ապագայ ուսումնասիրողները անհրաժեշտօրէն ստիպուած պիտի ըլլան պեղել այդ հանքը, իմա՛ հաւաքածոները, գտնելու համար իրենց անհրաժեշտ տեղեկութիւնները:

ԹԵՐԻՆԵՐ

1) ԶԱՓԻ ՊԱԿԱՍ

Առօրեայ մամուլին մէջ լոյս տեսնող թղթակցութեանց եւ յայտարարութեանց մէջ չափի պակաս մը զգալի է: Աննախընթաց, անգուգական, միջազգային եւ այլ ածականներ ձրի կը բաշխուին որեւէ ձեռնարկի եւ անձի: Մամուլը պէտք չէ շփոթել շուկայի հետ, ուր փողահարուած ապրանքներուն տէրերը կրնան պատասխանատուութեան զգացում չունենալ: Բառերը, մա՛նաւանդ ածականները, պէտք չէ պարպել իրենց իմաստներէն: Թերթի մը խմբադրութիւնը պէտք է գիտակցի գիրին սրբութեան եւ մնայունութեան: Մինչ բեմերէ արձակուած խօսքերը փոքր հաւաքականութեան մը սեփականութիւնը կը դառնան եւ տարտամ հետք մը կը ձգեն մարդոց յիշողութեան մէջ, գիրը՝ իր աւելի լայն ընթերցանութեան եւ անջնջելիութեան շնորհիւ, մշտական օգտագործման եւ ուսումնասիրութեան աղբիւր է, ո՛չ միայն ներկայ, այլեւ ապագայ սերունդներուն համար: Ուրեմն՝ խուսափիլ ապագայ ուսումնասիրողին յանձնելէ՝ մեր իրականութեան կամ մարդոց արժէքներուն եւ արժանիքներուն մէկ ձեւափոխուած կամ խեղաթիւրւած պատկերը:

2) ԱՆՏԵՍՈՒՄ ԻՐԱՐՈՒ ՀԱԿԱԴԻՐ ՀԱԿԱՏՆԵՐՈՒ ԱՐԺԱՆԻՔՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԱՐԺԷՔՆԵՐՈՒՆ

Իւրաքանչիւր ճակատ, քաջուած իր պատեանին մէջ, ինքնագովութեան տենդէ մը մղուած կը փառարանէ իր արժեմն ու

չարժեմը, սակայն լուռ կ'անցնի միւս ճակատներուն կամ հատ-
ւածներուն իրազօրծումներուն, մարդական յաղթանակներուն,
դրական ստեղծագործութիւններուն վրայէն, կամ ա'ռ առաւելն՝
կըլ գոհանայ քանի մը տողի հազորդումով, շատ յաճախ իրաւ ու
անիրաւ քննադատական տողերով միախառնուած: Մինչ տարբեր
պէտք է ըլլար մեղի պէս ճղակոտոր եղած ազգի մը պարագային,
որուն անհրաժեշտ պահանջքը, հացին ու ջուրին չափ, միասնակա-
նութիւնն է ու փոխադարձ յարգանքը: Մամուլը մեծ դեր կրնայ եւ
պէտք է կատարէ այս ուղղութեամբ: Եւ ուրախալի երեւոյթ է որ
ապրիլեան եղեռնի յիշամեակի տօնակատարութենէն ետք այս
ոգին սկսած է իր գոյութիւնը զգալի դարձնել մեր մամուլին մէջ
եւ բեմերուն վրայ:

3) ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱԿԱՍ

Երգիծաթերթերու պակասը զգալի է լիբանանահայ կեան-
քին մէջ: Անցեալին՝ փորձեր եղած են, ինչպէս Մկրտիչ Կապրաշի
Հոս-հոսը, Բարգէն Գէորգեանի Փարոսը, Իշամեղուն, Երգիծա-
գիրքը. սակայն երբեմն մէկ թիւէ ետք շիջած են, կամ առաւելա-
դոյնը մէկ տարուան կեանք ունեցած են: Երգիծաթերթ չունենալէ
դատ, չենք ունեցած նաեւ երգիծագիր: Արգէն երկուքին ալ գոյու-
թիւնը փոխադարձաբար պայմանաւորուած է իրարմով: Երգիծա-
թերթն է որ պիտի ստեղծէ երգիծագիրը, նաեւ երգիծագիրն է որ
պիտի ստեղծէ երգիծաթերթը: Թուրիկն է (Միհրան Թուրիկեան)
որ յարատեւօրէն երգիծաբանութեան ճաշակը հրամցուցած է Ազ-
դակի ընթերցողներուն: Միհրան Տէր Ստեփանեանն ալ երգիծա-
կան փորձեր կատարած է Զարքօնի էջերուն մէջ՝ Պարսատիկէն
ընդհանուր խորագրի տակ: Վերջերս Յովհաննէս Աղապաշեան եր-
գիծանքի փորձ մը կատարեց իր Մեր Խմբագիրները գործով: Եր-
գիծանքի պարագայական ակնարկներ կամ նշմարներ այս կամ այն
թերթին մէջ անբաւարար են այդ պակասը լրացնելու համար:

Երգիծական գրականութեան ենթահոգի կամ նախանիւթի
պակաս չունի Լիբանանը: Պէյրութը իր այսօրուան խառնիճաղանճով,
ցուցամոլութեամբ, բարքերու ազճատումով եւ բազմազան տի-
պարներով ահազին նիւթ կրնայ հայթայթել վաւերական երգիծա-
բանին:

Եթէ չունինք երգիծաթերթ եւ տապարէզով երգիծաբաններ,
ուրախալի է որ ունինք երգիծանկարիչներ — Տիրան Աճէմեան եւ
Մասիս Արարատեան: Տիրան Աճէմեան գրեթէ կէս դարու վաստա-
կով մը կը ներկայանայ մեզի: Ո՛չ միայն լիբանանահայ Ազգակ եւ

Այգ, այլ նաեւ տեղական մամուլին բերած է իր աշխատակցութիւնը: Տխուր է հաստատել որ վերջին տասնամեակին՝ շատ քիչ անդամ կ'երեւի հայ մամուլին մէջ:

Մասիս Արարատեան, նախկին հալէպահայ, սակայն երկար տարիներէ ի վեր հաստատուած է Պէյրութ: Իր նախափորձերը Նայիրի շարաթաթերթին մէջ կատարելէ ետք, վերջին տարին Ագ-դակ օրաթերթի մնայուն աշխատակիցն է, ու ամէն օր իր սրամիտ երգիծանկարով ժպիտ կը բաշխէ թերթին ընթերցողներուն:

Երգիծանկարչութեան ոչ-մնայուն սպասարկու մըն է Գրիգոր Քէօսէեան, որ կ'աշխատակցի Շիրակ ամսաթերթին եւ Զար-բօնին:

4) ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԲԾԱԽՆԴՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱԿԱՍ

Մամուլը՝ դպրոցին, տպարանին եւ կրթական մշակին կողքին՝ կը ներկայանայ որպէս լեզուական բժանինդրութեան պահակ: Սակայն, ցաւ ի սիրտ կը յայտնենք, որ ան, մասնաւոր առօրեայ մամուլը, կը թերանայ իր այդ պարտականութեան մէջ: Չենք մասնաւորեր մեր դիտողութիւնը, որովհետեւ բոլորն ալ, առաւել կամ նուազ չափով, նոյն մեղքէն կը տառապին: Թերթեր՝ լեզուական թերիներու մասին յօդուածներ լոյս կ'ընծայեն, սակայն տարօրինակ երեւոյթ, կարծէք ատոնք յատկացուած ըլլան ընթերցող հասարակութեան եւ կամ այլ թերթերու, ու խմբագիրները իրենք չեն օգտուիր այդ թերիներուն մատնանշումէն: Խօսքը կ'ուղղենք խմբագիրներուն, որովհետեւ թերթի մը մէջ լոյս տեսած յօդուածի մը լեզուական թերիներուն համար զանոնք պատասխանատու կը նկատենք:

5) ՏԱՐԵԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿԻ ՊԱԿԱՍ

Մեր մամուլը կը թերանայ տարեկան տեսութեամբ չափելու մեր ժողովուրդին՝ զանազան մարդերու մէջ կատարած իրազօրծումները: Համապարփակ ակնարկներու մէջ պէտք է հասկաքաղը կատարել լիբանանահայ ազգային, գրական, պատմաբանասիրական, թատերական, երաժշտական, նկարչական, եւլն. մարդերուն: Այս պարտականութիւնը ամենէն աւելի կը ծանրանայ ամսաթերթերուն վրայ: Պարագայական փորձեր կատարուած են, սակայն դրութիւնը հաստատուն աւանդութեան չէ վերածուած:

Կայ այլ անտեսում մը — անցնող տարուան ընթացքին լոյս տեսած հրատարակութեանց մատենագիտութիւնը: Մեր փնտռածը

լոյս տեսած զիրքերուն մէկ պարզ ցուցակն է, այբուբենական դրութեամբ, առանց մեկնարանութեան: Մեկնարանութիւն սպասելը անհնարինը ակնկալել է՝ մեր պայմաններուն բերումով: Այս պարտականութիւնը կ'իյնայ հայազրտական հաստատութիւններուն ուսերուն:

Մեր ամսօրեայ մամուլէն կ'ակնկալենք նաեւ այլ պարտականութիւն մը — իրենց էջերուն մէջ հաստատել բաժին մը, ուր նշուին առօրեայ եւ ամսական մամուլին մէջ լոյս տեսած կարեւոր յօդուածները, անոնց բովանդակութեան մասին հակիրճ ակնարկով մը: Այս դրութիւնը ի պատուի էր Պոլսոյ մամուլին մէջ եւ շատ օգտակար զէր կրնայ կատարել: Որովհետեւ ամէն լիբանանահայ ինքնակական հաստատութեան սահմանին մէջ չէ մեր կարեւոր թերթերուն բաժանորդագրուելի եւ հետեւաբար տեղեակ ըլլալ անոնց մէջ լոյս տեսած կարեւոր յօդուածներուն:

6) ՏԱՐԵԳԻՐՔԻ ՊԱԿԱՍ

1929 թ.էն սկսեալ տարեգիրքի հրատարակութեան փորձեր եղած են, սակայն կարծէք այդ փորձը արժատ չէ կրցած արձակել: Ամենէն բախտաւորները քանի մը տարուան դոյապետումէ ետք դադարած են: Միակը որ կրցած է երկարատեւ դոյութիւն մը ապահովել Կարօ Գէորգեանի Ամէնուն Տարեգիրք-ն է (1954—1968 թթ.), որուն ամենէն հետաքրքրական մասը հայկական դադութիւնը պատմութեան յառկացումը բաժինն էր: Ներկայիս դադարած է անոր հրատարակութիւնը՝ խմբագրին տարիքին եւ անհանդատութեան պատճառով:

Ներկայիս տարեգիրքեր լոյս կ'ընծայուին, սակայն անոնց մեծ մասը դպրոցական ձեռնարկներ են:

Որպէս լուրջ տարեգիրք ներկայիս լոյս կը տեսնեն Դրագարկ-ն ու Հայկագեան Հայագիտական Հանդէս-ը, որոնք իրենց բովանդակութեամբ վեր են առօրեայ ընթերցողին հաստատութենէն:

ՎԵՐՁԱԲԱՆ

Այս ուսումնասիրութիւնը, նկատի ունենալով իր ծաւալը, չէր կրնար անդրադառնալ լիբանանահայ մամուլի բոլոր ներկայացուցիչներուն: 175-ի շուրջ հայ թերթեր լոյս տեսած են Լիբանանի մէջ: Իւրաքանչիւրին առանձինն անդրադառնալու եւ դատումներ կատարելու համար, առանձին հատոր մը անհրաժեշտ էր լոյս ընծայել:

Մեր՝ առանձինն անդրադարձած մամուլին մասին տրուած տեղեկութիւններն ալ տակաւին ամբողջական չեն: Յիշատակած ենք զլիսուոր խմբադիրները, առանց տալու անոնց խմբադրութեան տարիները: Չենք տուած աշխատակիցներու ամբողջական ցանկ մը, այլ զոհացած ենք կարեւոր գրողներու անուններու յիշատակութեամբ, զազափար մը տուած ըլլալու համար թերթին որակին եւ կատարած դերին մասին:

Կ'ընդունինք որ անթերի զօրծ մը չէ մերը: Առաջին փորձն լիբանանահայ մամուլի յիսուն տարուան շրջանը ուսումնասիրութեան մը ենթարկելու: Եւ առաջին փորձերը մի՛շտ ալ ունեցած են իրենց անխուսափելի թերիւնները:

ԼԻԲԱՆԱՆԱՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԸ

(1921 - 1971 թթ.)

- ԱԶԴԱԿ (օրաքերթ, 1927 Մարտ 5-էն սկսեալ):
- ԱԶԴԱԿ ՇԱՐԱԹՕՐԵԱԿ (1944 Մարտ 3 - 1952 Փետրուար):
- ԱԶԴԱԿ ՇԱՐԱԹՕՐԵԱԿ (1969 Նոյեմբեր 23-էն սկսեալ):
- ԱԶԴԱԿ ՄԱՐԶԱԿԱՆ (1952 Սեպտեմբեր 23 - 1958):
- ԱԶԴԱՐԱՐ (շաբաթաքերթ, 1942 Հոկտեմբեր 24 - 1952):
- ԱԶԴԱՐԱՐ (օրաքերթ, 1953 Սեպտեմբեր 1 - 1955):
- ԱԿՕՍ (1944 Ապրիլ - 1960 Դեկտեմբեր):
- ԱՀԵԿԱՆ (1966-էն սկսեալ):
- ԱՅԳ (ձեռագիր, ճունի, 1922-1923):
- ԱՅԳ (խմորատիպ, 1933):
- ԱՅԳ (օրաքերթ, 1953 Մարտ 2-էն սկսեալ):
- ԱՅՆՃԱՐ (1969):
- ԱՆԻ (1946-1955):
- ԱՆԻ (1965-ի Փետրուարէն սկսեալ):
- ԱՆԻ (1969-էն սկսեալ):
- ԱՌԱԳԱՍՏ (1962, 1 քիւ):
- ԱՌԱԽՕՏ (1938-1946):
- ԱՍՏՂ (1924):
- ԱՐԱՐԱՏ (օրաքերթ, 1937 Նոյեմբեր 7-էն սկսեալ):
- ԱՐԱՐԱՏ ԳՐԱԿԱՆ (1956 Յունուար - 1963):
- ԱՐԱՐԱՏ ՄԱՐԶԱԿԱՆ (1956 Դեկտեմբեր 17 - 1958 Յուլիս 1):

ԱՐԵԻ (1953 Մայիս, 1 թիւ) :

ԱՐՁԱԳԱՆԳ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ԵՒ ԾԱՌԱՅՈՒԹԵԱՆՑ
(1968-էն սկսեալ) :

ԱՐՓԻ (1953 - 1954, 3 թիւ) : Յետոյ վերադառարակուած :

ԱԻԵԼԻ ԿԵԱՆՔ (1959 Յունուար - 1961) :

ԱԻԵՏԱԲԵՐ (1949-1950, 4 թիւ) :

ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՉ (1961 Յունիսէն սկսեալ) :

ԱԻԵՏԻՔ (1932 Մարտ 28-էն սկսեալ) :

ԲԱԳԻՆ (1962-ի Յունուարէն սկսեալ) :

ԲԺԻՇԿ (1955 Յուլիսէն սկսեալ) :

ԲԻԻՐԱԿԱՆ (1965 Յունուարէն սկսեալ) :

ԲՈՂԲՈՋ (1927, խմբատիպ) :

ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ (1940-ական թուականներուն) :

ԴԱՌՆԻ (1964 Յունուարէն սկսեալ) :

ԴԻՐՔ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ (1955 Դեկտ. - 1959) :

ԳԼԱՁՈՐ (1957-էն սկսեալ) :

ԳՐԱԿԱՆ ԿԱՅԾԵՐ (1956-1957) :

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿ (1963 Յունուար - 1964 Ապրիլ) :

ԴՐԱՋԱՐԿ (1961 Սեպտ. - 1962) :

ԵՐԻՏԱՍԱՐԳ ՀԱՅՈՒՀԻ (1932 Հոկտ. - 1934 Փետրուար) .

Նոր շրջան 1947 Յունիս - 1968) :

ԵՕԹԸ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ (անթուական) :

ԵՐԳԻԾԱԳԻՐՔ (անթուական, սակայն 1961-1962 թուականներուն
լոյս տեսած) :

ԵՐԻՏԱՍԱՐԳ ՀԱՅ (1969 Դեկտեմբեր 28-էն սկսեալ) :

ԶԱՆԳՈՒ (1954 Յունուար, 1 թիւ) :

ԶԱՐԹՕՆՔ (օրաթերթ, 1937 Սեպտեմբեր 26-էն սկսեալ) :

ԶԱՐԹՕՆՔ ՍՓՈՐ (1955 Փետրուար - 1957 Սեպտեմբեր) :

ԶԱԽԱՐԵԱՆ ՊՐԱԿ (1961-1962 Մայիս) : Յետոյ վերադառարակուած :

ԷՋԵՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ (1965-էն սկսեալ) :

ԷՔՈՆՈՄԻԱ (1933) :

ԹԱՂԱՅԻՆ ՆՈՐ ԿԵԱՆՔ (1970) :

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ (1950-1954) :

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ (1932 Մարտ 3 - Յուլիս) :

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԶԱՅՆ (շաբաթաթերթ, 1937-1939) :

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԶԱՅՆ (օրաթերթ, 1942-1948) :

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՁԱՅՆ (ամսաթերթ, 1943, 4-5 թիւ) :
ԺՊԻՏ (1927) :

ԻՇԱՄԵՂՈՒ (1958, 1 թիւ) :

ԼԱՍՏ (1953, 2 թիւ) :

ԼԻԲԱՆԱՆ (1924-1935) :

ԼԻԼԱԿ (1929, խմբատիպ) :

ԼՈՅՍ (աչազուրկներու, 1932 Յունուարէն սկսեալ) :

ԼՐԱՏՈՒ (1938 Յունուար - 1944 Յուլիս) :

ԽԱԶԲՈՒՌ (1962 Ապրիլ, 1 թիւ) :

ԽԱՐՈՅԿ (խմբատիպ, 1924, 1 թիւ) :

ԽՕՍՆԱԿ (1957 Սեպտեմբերէն սկսեալ) :

ԽՕՍՆԱԿ ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ (1969 Յունուարէն սկսեալ) :

ԾԻԱԾԱՆ (1939 Յունիս - 1949) :

ԾԻԼ (1947 Յունուար - 1948 Մարտ) :

ԿԱՅԾ (1943 Մարտ - 1947 Դեկտեմբեր) :

ԿԱՅԾ (1960 Մայիսէն սկսեալ) :

ԿԱՆԹԵՂ (1960-էն սկսեալ) :

ԿԱՆԶ (1971-էն սկսեալ) :

ԿԱՐՄԻՐ ԱՐՇԱԼՈՅՍ (1931-1932, 4 թիւ) :

ԿՐԹԱՍԻՐԱՅ (1925 Նոյեմբեր - 1927 Հոկտեմբեր) :

ՀԱՅ ԱՅՆԹԵՊ (1963-էն սկսեալ, Պէյրութ) :

ՀԱՅ ԳԻՐ (1939 Ապրիլ - 1944 Դեկտեմբեր) :

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔ (1925) :

ՀԱՅ ՄԱՆՈՒԿ (1948 Յունուար - Մայիս, 5 թիւ) :

ՀԱՅ ՊԱՏԱՆԻ (1933-1935, 15 թիւ) :

ՀԱՅ ՊԱՏԱՆԻ (1952-1956) :

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂ (1943) :

ՀԱՍԿ (1932 Յունուարէն սկսեալ) :

ՀԱՍԿԱՔԱՂ (1958 Մարտ, 1 թիւ) :

ՀԱՐՈՒԱԾԱՅԻՆ (1954 Յունիս, 1 թիւ) :

ՀՈՍ-ՀՈՍ (1928 Յուլիս 15 - Դեկտեմբեր 30) :

ՀՈՐԻԶՈՆ (1935-1939) :

ՀՈՒՆԶՔ (1960 Մարտ, 1 թիւ) :

ՃԵՄ-ԱՐԻ (1937, քանի մը թիւ) :

ՃԵՄԱՐԱՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ (1962 Յունիսէն սկսեալ) :

ՃՐԱԳ (1961 Յունուարէն սկսեալ) :

ՄԱՍԻՍ (1947 Յունուարին սկսեալ) :
 ՄԱՐԱՆԱԹԱ (1925-1964 Հալէպ, 1964-ին սկսեալ Պէյրութ) :
 ՄԱՐՏԱԿՈԶ (1934, 4 թիւ) :
 ՄԵՀԵԱՆ (1969 Մարտին սկսեալ) :
 ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ (1950 Յունուար - 1954) :
 ՄՇԱԿ (1964 Նոյեմբեր - 1965) :
 ՄՇԱԿՈՅԹ (1954-1955 Օգոստոս) :
 ՄՈՒՍԱ ԼԵՌ (1962-ին սկսեալ) :

ՅԱՌԱԶ (1957-ին սկսած) :
 ՅԱՐԴԳՈՂ (1932 Յունուար, 1 թիւ) :
 ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԱԼՊՈՄ (1949-1961, Հալէպ.
 1962-ին սկսեալ Պէյրութ) :

ՆԱԽԱՔԱՅԼ (1950-1951) :
 ՆԱՅԻՐԻ (ամսաթերթ, Հալէպ, 1941 Նոյ. - 1949. Պէյրութ, 1951) :
 ՆԱՅԻՐԻ (շաբաթաթերթ, 1952-ին սկսեալ) :
 ՆԱԻԱՍԱՐԴ (1962-ին սկսեալ) :
 ՆՈՐ ԱՇԽԱՐՀ (1951, 1 թիւ) :
 ՆՈՐ ԴԱՐ (Խմբաստիպ, Նաիր Խալահիմ, 1 թիւ) :
 ՆՈՐ ԿԵԱՆՔ (1957-ին սկսեալ) :
 ՆՈՐ ՄԱՐԱՇ (1950, 2 թիւ) :
 ՆՈՐ ՈՒՂԻ (1945-1946) :
 ՆՈՐ ՍԻՆԵՄԱ (1959, 2 թիւ) :
 ՆՈՐ ՓԱՐՈՍ (1925, 2 թիւ) :
 ՆՈՐ ՓԻԻՆԻԿ (1925-1927) :
 ՆՈՒԻՐՈՒՄ (1952-ին սկսեալ) : Յետոյ դարձած տարեգիրք :

ՇԱՐԺՈՒՄ (1950 Ապրիլ, 1 թիւ) :
 ՇԻՐԱԶ (Այննար, 1965-1966) :
 ՇԻՐԱԿ (1956 Ապրիլին սկսեալ) :

ՈՎԱՍԻՍ (1925 Մարտ - 1926 Փետրուար, 12 թիւ) :
 ՈՎԱՍԻՍ (1964) :
 ՈՒՍԱՆՈՂ (1949-ին սկսեալ) :
 ՈՐԲԱՇԽԱՐՀԻ ԱՍՏՂԸ (1925 Մարտ - 1931 Նոյեմբեր) :

ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ԱՐԶԱԳԱՆԳ (1936 Դեկտեմբեր 1-ին սկսեալ) :
 ՊԱՏԳԱՄԱԲԵՐ (1956-ին սկսեալ) :
 ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՕՐԱԳԻՐՔ (1930) :
 ՊԻՇԱԿ (1960, 2 թիւ) :
 ՊՐԻՍՄԱԿ (1951 Փետրուար - 1952 Դեկտեմբեր 27) :

ԶԱՀԱԿԻՐ (1929 Յունուար - Յուլիս 15) :

ԶԱՀԱԿԻՐ (1951-էն սկսեալ) :

ԶԱՀԵՐԹ (1966 Ապրիլէն սկսեալ) :

ԶԱՆԱՍԵՐ (1937-ի աշունէն սկսեալ) :

ՌԱՀՎԻՐԱՅ (1960-ական թուականներուն) :

ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ (1927 Նոյեմբեր - 1931, 1933-1934) :

ՍԻՀՈՒՆ (1930 Յունուար - 1931 Յունիս) :

ՍԻՆԷ ԱՇԽԱՐՀԷՆ (1957 Յունուար, 1 թիւ) :

ՍԻՆԷ ՍՔՈՓ (1957, Ապրիլ) :

ՍԻՆԷ ՎԷՊ (1956, Հոկտեմբեր) :

ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ (անթուական, 1 թիւ) : 1940-ական

թուականներուն :

ՍՊԱՐՏԱԿ (1940-41, 4 թիւ) :

ՍՓԻԻՌԻ (1958 Ապրիլ 4-էն սկսեալ) :

ՎԵՐԵԼՔ (1950, 2 թիւ) :

ՎԵՐԵԼՔ (1961 Մայիսէն սկսեալ) :

ՏԵՂԵԿԱՐԵՐ (1956) :

ՏՈՒՆ (1922 Սեպտեմբեր - 1924) :

ՅԱՅԳԱԼՈՅՍ (1951, 4 թիւ) :

ՅՈԼՔ (1967-էն սկսեալ) :

ՓԱՐՈՍ (1951) :

ՓԻՆԻԿ (1924-1925) :

ՓՈՐՁ (1947, 1 թիւ) :

ՔԵՇ (1963-էն սկսեալ) :

صدى الطلاب (1963-էն սկսեալ) :

زارتونك (1958) :

2001 (1970 Ապրիլ - 1971) :

ՏԱՐԵԳԻՐՔԵՐ

ԱՄԷՆՈՒՆ ՆՈՐ ՏԱՐԵՑՈՅՑԸ (Ե. Տօլպագեան, 1937-1940) :

ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ (Կարօ Գէորգեան, 1954-1968) :

ԱԼՊՈՄ-ՏԱՐԵԳԻՐՔ (Ազգ. Ռուբինեան Վարժ.,

1966-67-էն սկսեալ) :

ԱՐՓԻ (1964) :

ԴՐԱԶԱՐԿ (1967-1968, 2 թիւ) :

ԼԵԻՈՆ ԵՒ ՍՈՖԻԱ ՅԱԿՈԲԵԱՆ ԳՈՂԷՃԻ (1965-էն սկսեալ) :
 ԿԵՆԱՅ ԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ (1960-1964) :
 ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՍԿ (1947-48, 1949, 1957) :
 ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ (1939-1940, 1951-1953) :
 ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ (1970) :
 Հ. Բ. Ը. Մ. Ի ԼԵԻՈՆ Կ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
 (1962-63-էն սկսեալ) :

ՀՈՍ-ՀՈՍԻ (1929) :
 ՄԻՋՆԱԲԵՐԴ (1957, 1959) :
 ՇՆՈՐՀԱՅ ՅՕՂԵՐ (Ե. տաքիմ' Պէյրուք) :
 ՈՍԿԵԳԵՏԱԿ (1945, 1946, 1948) :
 ՈՒՍԱՆՈՂԱՅ (1936-1938) :
 ՍԻՓԱՆ (1964-էն սկսեալ) :
 ՍՈՒՐԻԱՀԱՅ (1929) :
 ՏԱՃԱՐ (1964-65, 1965-66) :

FIFTY YEARS OF ARMENIAN PRESS IN LEBANON **(1921-1971)**

ARDASHES DER KHATCHADOURIAN

This article tries to give a general view of the Armenian press in Lebanon from 1921-1971. During those 50 years more than 175 Armenian newspapers, periodicals and almanachs have been published, of which some have ceased publication. At the present some 60 Armenian newspapers, monthlies and almanachs are being published in Lebanon.

The history of the Armenian press in Lebanon is given in consecutive decades. In each decade we see the important problems which Armenians living in Lebanon have faced and the reactions of the press. The author names the leading newspapers and periodicals of that decade, giving some information about the duration, the program, the editors, the contributors, and making a brief appreciation of that press.

The writer puts a special emphasis on the achievements and defects of the Armenian press in Lebanon.

The article ends with a list where almost all the Armenian press in Lebanon are mentioned in an alphabetic order, giving also the periods of their duration.

